

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky

V mene Slovenskej republiky

PL. ÚS 6/09-158

Ústavný súd Slovenskej republiky na verejnom zasadnutí 2. novembra 2011 v pléne zloženom z predsedníčky Ivetty Macejkovej a zo sudcov Jána Auxta, Petra Brňáka, Ľubomíra Dobríka, Ľudmily Gajdošíkovej, Juraja Horvátha, Sergeja Kohuta, Jána Lubyho, Milana Ľalíka, Lajosa Mészároša, Marianny Mochnáčovej, Ladislava Orosza a Rudolfa Tkáčika o návrhu Okresného súdu Pezinok na začatie konania podľa čl. 125 ods. 1 písm. a) Ústavy Slovenskej republiky o súlade § 47 ods. 2 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov s čl. 16 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky a s čl. 3 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a o súlade § 67 ods. 3 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov s čl. 5 ods. 4 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a s čl. 10 ods. 1 a 3 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach takto

r o z h o d o l :

1. Konanie o návrhu Okresného súdu Pezinok v časti týkajúcej sa vyslovenia nesúlady § 67 ods. 3 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

s čl. 5 ods. 4 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a s čl. 10 ods. 1 a ods. 3 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach z a s t a v u j e .

2. Návrhu Okresného súdu Pezinok v časti týkajúcej sa vyslovenia nesúlady § 47 ods. 2 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov s čl. 16 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky a s čl. 3 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd n e v y h o v u j e .

O d ô v o d n e n i e :

I.

1. Ústavnému súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) bol 3. novembra 2008 doručený návrh Okresného súdu Pezinok (ďalej len „navrhovateľ“) na začatie konania podľa čl. 125 ods. 1 písm. a) Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) o súlade § 47 ods. 2 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný zákon“) s čl. 3 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“) a s čl. 16 ods. 2 ústavy a o súlade § 67 ods. 3 Trestného zákona s čl. 5 ods. 4 dohovoru a s čl. 10 ods. 1 a 3 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach (ďalej len „pakt o občianskych a politických právach“).

Ústavný súd dospel pri predbežnom prerokovaní návrhu na začatie konania k záveru o splnení predpokladov na meritórne prerokovanie vecí ustanovených v ústave a v zákone Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“), a preto uznesením č. k. PL. ÚS 6/09-21 z 27. mája 2009 prijal uvedený návrh na ďalšie konanie.

A. Podstata argumentácie k (pôvodnému) návrhu

2. Navrhovateľ podal návrh na začatie konania o súlade právnych predpisov v súvislosti s trestným konaním, ktoré vedie pod sp. zn. 3 T 43/2008 pre zločin vydierania podľa § 189 ods. 1 a ods. 2 písm. a) Trestného zákona a iné. Pokiaľ by došlo k uznaniu viny

obžalovaného v označenom trestnom konaní, musel by mu byť uložený trest v zmysle § 47 ods. 2 Trestného zákona, pričom by sa na daný prípad vzťahoval aj § 67 ods. 3 Trestného zákona zakazujúci (v znení platnom a účinnom v čase podania návrhu) podmienené prepustenie odsúdeného, ktorému bol uložený trest podľa § 47 ods. 2 Trestného zákona, z výkonu doživotného trestu odňatia slobody.

Navrhovateľ poukázal na zásadu humánnosti a rešpektovania ľudskej dôstojnosti obsiahnutú v právnej úprave základných práv a slobôd vrátane čl. 3 dohovoru a čl. 16 ods. 2 ústavy zakazujúcich neľudské, kruté a ponižujúce zaobchádzanie alebo tresty.

Európsky súd pre ľudské práva (ďalej aj „ESLP“) definoval pojmy uvedené v čl. 3 dohovoru tak, že neľudské zaobchádzanie alebo trestanie je konanie spôsobujúce intenzívne duševné a fyzické utrpenie, pričom pre účely posúdenia porušenia čl. 3 dohovoru je irelevantná povaha a závažnosť trestného činu, ktorý bol spáchaný a za ktorý sa trest ukladá. Pojem neľudský (uvedený v čl. 3 dohovoru aj v čl. 16 ods. 2 ústavy) a pojem krutý (uvedený len v čl. 16 ods. 2 ústavy) sú obsahovo totožné a v súlade s uvedenou definíciou sa nevzťahujú len na samotné druhy trestov uvedené v Trestnom zákone, ale aj na spôsob ich ukladania a výkonu. Ani tresty (druhy trestov), ktoré samy osebe nevzbudzujú pochybnosti o ich súlade s požiadavkami a limitmi vyplývajúcimi z ústavného poriadku, sa nesmú ukladať alebo vykonávať spôsobom, ktorý by znamenal neľudské, kruté alebo ponižujúce zaobchádzanie s odsúdeným.

Druh trestu, spôsob jeho ukladania a výkonu nemožno z hľadiska čl. 3 dohovoru a čl. 16 ods. 2 ústavy oddeľovať, ale je nutné ich posudzovať spoločne. Napríklad v prípade trestu odňatia slobody na doživotie ukladaného v zmysle § 47 ods. 1 Trestného zákona síce ide o trest, ktorý je ukladaný na neurčitú dobu, no spôsob jeho ukladania a spôsob jeho výkonu nevzbudzuje žiadne pochybnosti nasvedčujúce tomu, že by mohlo ísť o trest z hľadiska ústavy, respektíve z hľadiska dohovoru neprípustný, prípadne problematický.

Trest odňatia slobody na doživotie podľa § 47 ods. 1 Trestného zákona možno uložiť páchateľovi iba za spáchanie tých najzávažnejších obzvlášť závažných zločinov (za ktoré to Trestný zákon v osobitnej časti dovoľuje) po preskúmaní požiadavky účinnej ochrany

spoločnosti, osoby páchatel'a a možností jeho nápravy v zmysle podmienok vyplývajúcich z § 47 ods. 1 písm. a) a b) Trestného zákona, pričom odsúdeného možno podmiennečne prepustiť po lehote uvedenej v § 67 ods. 2 Trestného zákona.

Naopak, neľudskosť trestu v prípade aplikácie § 47 ods. 2 Trestného zákona vidí navrhovateľ v spôsobe jeho ukladania (podmienkach na jeho uloženie), keď ho súd musí obligatórne uložiť len na základe formálneho zistenia predchádzajúcich potrestaní páchatel'a, a to bez možnosti preskúmania okolností týkajúcich sa jeho osoby, možností jeho nápravy, okolností prejednávaneho prípadu, predchádzajúcich odsúdení, ako aj bez možnosti zohľadnenia času, ktorý uplynul od predchádzajúcich potrestaní, a bez posúdenia, či uloženie takéhoto trestu vyžaduje účinná ochrana spoločnosti.

Podľa navrhovateľovho názoru konajúci súd pri aplikácii § 47 ods. 2 Trestného zákona neukladá trest, ale „zabezpečovacie opatrenie na neurčitú dobu, ktoré má znaky skôr ochranného opatrenia ako trestu, pretože sa neriadi zásadou úmernosti k spáchanému činu (ide tu v podstate o tzv. preventívnu detenciu recidivistov, ktorí netrpia žiadnou duševnou chorobou, či poruchou a ani závislosťou na návykových látkach a ktorým je táto detencia ukladaná bez ohľadu na závažnosť trestného činu, pre ktorý boli uznaní vinným). Ide preto zjavne o ukladanie nespravodlivého trestu a tým ide zákonite o trest neľudský (krutý).“.

Doživotný trest odňatia slobody nemusí súd v zmysle § 47 ods. 2 Trestného zákona uložiť len vtedy, ak sú splnené podmienky určené § 39 Trestného zákona týkajúce sa mimoriadneho zníženia trestu. Tieto podmienky sa však týkajú okolností, ktoré nastávajú celkom výnimočne. Aj v takýchto prípadoch je však súd povinný uložiť páchatel'ovi trest odňatia slobody na dvadsaťpäť rokov bez ohľadu na charakter predchádzajúcich odsúdení a bez ohľadu na možnosť nápravy páchatel'a.

Podľa názoru navrhovateľa musí byť pri ukladaní doživotného trestu odňatia slobody vždy dokazované, či je, alebo nie je nádej, že by páchatel'a bolo možné napraviť trestom odňatia slobody na určitú dobu, t. j. do dvadsaťpäť rokov, tak ako to je v § 47 ods. 1 písm. b) Trestného zákona. Keďže § 47 ods. 2 Trestného zákona vyslovene ustanovuje, že

trest odňatia slobody súd uloží aj bez splnenia tejto podmienky, odporuje tým zásade proporcionality (primeranosti), pretože každá sankcia (tak trest, ako aj ochranné opatrenie) by mala byť stanovená proporcionálne (primerane) k svojmu účelu. Rozhodujúcim kritériom na uloženie doživotného trestu odňatia slobody nemôže byť len zákonom (§ 47 ods. 2 Trestného zákona) stanovená prezumpcia nenapraviteľnosti páchatel'a a jeho predpokladaný sklon k ďalšiemu páchaniu trestnej činnosti bez toho, aby sa skúmala konkrétna osobnosť páchatel'a, prognóza jeho budúceho správania atď. Podľa názoru navrhovateľ'a by zákon nemal vyslovene upravovať takéto prezumpcie a vylučovať tak akékoľvek dokazovanie v tomto smere.

Vo vzťahu k § 67 ods. 3 Trestného zákona navrhovateľ uviedol, že čl. 5 ods. 4 dohovoru a judikatúra ESĽP vyžaduje dostatočnú súdnu kontrolu zákonnosti ďalšieho trvania zbavenia osobnej slobody, či už má formu trestu alebo zabezpečovacieho opatrenia, ak pozbavenie osobnej slobody nebolo uložené výlučne ako sankcia zodpovedajúca závažnosti činu, ale z dôvodu nebezpečnosti páchatel'a vyplývajúcej z jeho recidívy, t. j. z dôvodu, ktorý podlieha vývoju a môže sa meniť v priebehu času. V takomto prípade, ak odpadol dôvod, na základe ktorého bolo odňatie slobody v rozsudku uložené, ďalšie pokračovanie odňatia slobody sa podľa navrhovateľ'a stáva z hľadiska dohovoru „nezákonným“. Ustanovenie § 67 ods. 3 Trestného zákona však vylučuje akúkoľvek, aj teoretickú možnosť podmieneného prepustenia z výkonu trestu odňatia slobody a znamená trvalé zbavenie osobnej slobody odsúdeného, odoberajúc mu akúkoľvek nádej na možné budúce začlenenie sa do spoločnosti po prípadnej náprave.

Navrhovateľ podporil svoje tvrdenia poukázaním na judikatúru ESĽP (rozsudok ESĽP z 11. apríla 2006 v prípade Léger proti Francúzsku) a tiež na stanovisko Európskeho výboru pre problémy trestného práva považujúce za neľudské „zavrieť niekoho na doživotie“ a nenechať mu žiadnu nádej na prepustenie, ako aj na „rezolúciu R (76) 2“ Výboru ministrov Rady Európy odporúčajúcu po 8 až 14 rokoch preskúmať možnosť podmieneného prepustenia a takéto preskúmanie opakovať v pravidelných intervaloch.

K namietanému nesúladu § 67 ods. 3 Trestného zákona s čl. 10 ods. 1 a 3 paktu o občianskych a politických právach navrhovateľ uviedol, že resocializácia odsúdených je

všeobecne uznávaná ako jeden z prostriedkov na dosiahnutie cieľa výkonu trestu odňatia slobody a je taktiež výslovne ako právo v pakte o občianskych a politických právach formulovaná. Podľa navrhovateľa § 67 ods. 3 Trestného zákona toto právo odsúdenému odníma.

Navrhovateľ právnu úpravu obsiahnutú v namietanom § 47 ods. 2 a § 67 ods. 3 Trestného zákona kvalifikuje ako prvok tzv. „*elimináčnej teórie trestania*“, ktorej základom je rezignácia na možnú resocializáciu odsúdeného a v podstate jediným kritériom trestania recidivistov sú predchádzajúce odsúdenia.

B. Stanoviská k (pôvodnému) návrhu

Ústavný súd požiadal podľa § 39 ods. 1 a 2 zákona o ústavnom súde Národnú radu Slovenskej republiky (ďalej aj „národná rada“), vládu Slovenskej republiky (ďalej len „vláda“), predsedu Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej len „najvyšší súd“) a generálneho prokurátora Slovenskej republiky (ďalej len „generálny prokurátor“) o stanovisko k návrhu.

3. Národná rada vo svojom stanovisku z 12. januára 2010 ako protiargument k tvrdeniu navrhovateľa o tom, že súd aplikujúci § 47 ods. 2 Trestného zákona nemôže pri ukladaní trestu zohľadniť okolnosti prejednávaneho prípadu, okolnosti týkajúce sa osoby páchatel'a a možnosti jeho nápravy v spojení s požiadavkou účinnej ochrany spoločnosti, uviedla, že tieto premenné zohľadnil už samotný zákonodarca, keď spáchanie niektorého z kvalifikovaných trestných činov po tom, ako bola tá istá osoba za takúto trestnú činnosť už dvakrát právoplatne odsúdená na nepodmienečný trest odňatia slobody, kvalifikoval ako dostatočne výpovednú okolnosť na vznik zákonnej prezumpcie absencie možnosti nápravy páchatel'a a potreby účinnej ochrany spoločnosti. Inými slovami, neochota fyzickej osoby zdržať sa spáchania kvalifikovaného trestného činu napriek tomu, že za podobne závažné trestné činy už bola v minulosti odsúdená na nepodmienečný trest, podľa názoru zákonodarcu zakladá prima facie dôvod na ochranu spoločnosti pred možnosťou, že táto osoba „*získa do svojho kriminálneho portfólia*“ ďalšie obeť.

Národná rada zároveň poukázala na to, že konajúci súd disponuje možnosťou „*uplatniť z napadnutého pravidla výnimku*“, a síce aplikovať § 39 ods. 1 Trestného zákona v situácii, ak vzhľadom na pomery páchatel'a dospeje k záveru, že by použitie trestnej sadzby ustanovenej zákonom bolo pre páchatel'a neprimerane prísne a na zabezpečenie ochrany spoločnosti postačuje trest kratšieho trvania.

Národná rada zdôraznila, že „*napadnutá úprava predstavuje legitímny výsledok vyvažovania viacerých ústavných práv, princípov a hodnôt. Vo vzájomnom napätí sa tu ocitá na jednej strane ochrana života, slobody, zdravia, majetku, dôstojnosti a ďalších práv potenciálnych obetí trestnej činnosti a na strane druhej právo každého, vrátane páchatel'a trestného činu, na ochranu pred krutým a neľudským zaobchádzaním. Národná rada toto napätie vyvážiila spôsobom, ktorý nijako neindikuje svojvôľu a absenciu rozumného základu. Naopak, napadnuté ustanovenia poskytujú životu, zdraviu, majetku a ďalším právom chráneným právam a záujmom ochranu v takom rozsahu, ktorý nespochybňuje a nezasahuje do samej podstaty práva páchatel'a na ochranu pred krutým a neľudským zaobchádzaním.*“.

Fakt, že recidíva pri páchaní trestnej činnosti predstavuje legitímny dôvod na sprísnenie punitívnej politiky štátu, potvrdzuje svojou rozhodovacou činnosťou aj ESLP. Dostupné štatistické údaje potvrdzujú, že približne každý štvrtý násilný trestný čin je spáchaný recidivistom.

Primeranosť prostriedkov použitých zákonodarcom na dosiahnutie tohto cieľa preukazuje typová závažnosť trestnej činnosti, ktorej trojnásobné spáchanie je zásadou „*trikrát a dost*“ postihnuté. Zásada sa uplatňuje len vo vzťahu k trestným činom, ktoré majú kvalifikovanú povahu a ochranu pred nimi považuje zákonodarca za obzvlášť naliehavú. Predmetná zásada sa neuplatňuje vždy, ak dôjde k opakovanému spáchaniu jedného z kvalifikovaných trestných činov, ale iba v prípade, ak dôjde k takému jeho spáchaniu, aké vo svetle rozhodných okolností vyžaduje uloženie nepodmienečného trestu odňatia slobody. Zákonodarca umožňuje výnimku z uplatnenia tejto zásady práve v situácii, ak to odôvodňujú konkrétne okolnosti prípadu, pomery páchatel'a či dokonca niektoré ďalšie okolnosti veci. Zo zákonnej prezumpcie teda sám zákonodarca predpokladá výnimku, ktorá

v sebe obsahuje presne tie požiadavky, ktorých absenciu navrhovateľ národnej rade vyčíta, t. j. možnosť neuplatniť zásadu v prípade, ak by jej uplatnenie podľa úvahy súdu malo byť neprímerane prísne.

V tomto kontexte národná rada tvrdí, že ak by mala uspieť navrhovateľ a námietka proti napadnutým ustanoveniam Trestného zákona, musel by preukázať buď to, že zákonodarca úplne uprednostnil jednu hodnotu či právo pred iným a tieto vlastne vôbec nevyvažoval, alebo to, že výsledok vyvažovania je svojvoľný a prekračuje ústavné mantinely regulačnej úvahy zákonodarcu. Navrhovateľ však v časti, v ktorej sa zaoberá princípom proporcionality, zvažuje výlučne jednu premennú v rovnici a tou je „ochrana slobody recidivistu“, pričom štruktúra a obsah jeho argumentácie preukazujú, že od ústavného súdu požaduje, aby voľnú úvahu národnej rady, ktorú táto uplatnila pri ochrane verejného záujmu, nahradil svojou vlastnou regulačnou úvahou ponechávajúc bez povšimnutia práve tie prvky ústavnej adjudikácie, na aplikáciu ktorých je ústavný súd primárne príslušný, t. j. najmä posúdenie, či zákonodarca rešpektoval podstatu a zmysel práva garantovaného čl. 3 dohovoru a čl. 16 ods. 2 ústavy.

Národná rada je toho názoru, že striktným obmedzením zásady „trikrát a dost“ na kvalifikované trestné činy, sprísnením podmienok na uplatnenie tejto zásady tak, že sa vyžaduje predchádzajúce opakované uloženie nepodmienečného trestu odňatia slobody, a vytvorením priestoru na neuplatnenie označenej zásady, ak by jej uplatnenie malo byť neprímerane prísne, vytvorila všetky predpoklady pre ústavne konformný výklad napadnutých ustanovení. Napadnutý § 47 ods. 2 Trestného zákona obsahuje výslovne zakomponovanú povinnosť ústavne konformného výkladu, čo bez ďalšieho preukazuje jeho zlučiteľnosť s ústavou a dohovorom.

Národná rada taktiež poukázala na judikatúru ESLP (rozhodnutie o prijateľnosti sťažnosti z 29. mája 2001 vo veci Sawoniuk proti Spojenému kráľovstvu, rozhodnutie o prijateľnosti sťažnosti z 12. decembra 2002 vo veci Stanford proti Spojenému kráľovstvu), ktorá podľa jej názoru v posudzovanom prípade vylučuje akúkoľvek možnosť porušenia čl. 5 ods. 4 dohovoru z dôvodu nedostatku vecnej súvislosti medzi napadnutou právnou úpravou (§ 47 ods. 2 v spojení s § 67 ods. 3 Trestného zákona) a označeným ustanovením dohovoru.

V rámci otázky o konformnosti § 67 ods. 3 Trestného zákona s čl. 3 dohovoru národná rada uviedla, že navrhovateľ nesprávne stotožnil absenciu možnosti podmieneného prepustenia odsúdeného z výkonu trestu odňatia slobody s absenciou akejkolvek vyhliadky na prepustenie. Opierajúc sa opäť o judikatúru ESĽP (rozsudok z 12. februára 2008 vo veci Kafkaris proti Cypru, ods. 97) vyjadrila názor, že pre naplnenie požiadaviek plynúcich z čl. 3 dohovoru postačuje existencia možnosti prepustenia páchatel'a na základe rozhodnutia prezidenta o odpustení alebo zmiernení trestu, ktorú ústava a slovenský trestný kódex upravujú.

V súvislosti s námietkou o nesúlade § 67 ods. 3 Trestného zákona s čl. 10 ods. 1 a 3 paktu o občianskych a politických právach národná rada poukázala na svoju predchádzajúcu argumentáciu o súlade dotknutého ustanovenia Trestného zákona s právom na dôstojné zaobchádzanie. Zároveň uviedla, že čl. 10 ods. 1 a 3 paktu o občianskych a politických právach upravujú záväzky zmluvných strán týkajúce sa podmienok výkonu trestu, a nie podmienok jeho ukladania a spôsobu jeho skončenia, z čoho plynie nedostatok vecnej súvislosti medzi obsahom označených ustanovení paktu o občianskych a politických právach a obsahom § 67 ods. 3 Trestného zákona. Označené ustanovenia paktu o občianskych a politických právach navyše predstavujú programatívne ciele a nemajú charakter subjektívnych nárokov odsúdených páchatel'ov trestných činov na resocializáciu.

4. Vláda v zastúpení Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky (ďalej len „vedľajší účastník“) sa vo svojom stanovisku z 28. októbra 2009 stotožnila s návrhom navrhovateľ'a, poukážuc predovšetkým na absenciu uplatnenia zásady individualizácie trestu v režime ukladania trestu podľa § 47 ods. 2 Trestného zákona. Prezentovala súčasne názor o zvýraznení nehumánosti a krutosti systému ukladania trestu podľa citovaného ustanovenia Trestného zákona v dôsledku nadväzujúcej právnej úpravy obsiahnutej v § 67 ods. 3 Trestného zákona.

5. Na základe poverenia predsedu Najvyššieho súdu Slovenskej republiky predložil ústavnému súdu stanovisko z 26. októbra 2009 predseda trestnoprávneho kolégia najvyššieho súdu, v ktorom sa s návrhom nestotožnil. V stanovisku poukázal na „*legitímne*

právo zákonodarcu stanoviť pravidlá pre ukladanie trestov“, ako aj na možnosť „*sudcovského posúdenia*“ okolností konkrétneho prípadu prostredníctvom aplikácie § 39 Trestného zákona.

6. V stanovisku z 26. októbra 2009 sa k návrhu vyjadril aj generálny prokurátor. Uviedol, že pri aplikácii § 47 ods. 2 Trestného zákona nie je umožnené dodržať „*zásadu proportionality (lex talionis)*“ zohľadňujúcu pri ukladaní trestu špecifické okolnosti týkajúce sa prejednávaneho prípadu a osoby páchatel'a vrátane možností jeho nápravy. Nadväzujúci § 67 ods. 3 Trestného zákona pozbavuje súd možnosti preskúmať po určitom čase dôvodnosť ďalšieho pozbavenia osobnej slobody odsúdeného a „*odníma odsúdenému právo na resocializáciu*“ zaručené podľa názoru generálneho prokurátora v čl. 10 ods. 1 a 3 paktu o občianskych a politických právach.

C. Zmena napadnutých ustanovení Trestného zákona a jej odraz v ďalšom priebehu konania

Národná rada sa 3. decembra 2009 uzniesla na zákone č. 576/2009 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a o zmene zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „*novela Trestného zákona*“ alebo „*zákon č. 576/2009 Z. z.*“), a ktorý nadobudol účinnosť 1. januára 2010. Novela Trestného zákona sa v čl. I bod 5, 6, 7 a 9 priamo dotkla posudzovaného § 47 ods. 2 a § 67 ods. 3 Trestného zákona.

Osobitne, pokiaľ ide o čl. I bod 6 a 7, došlo k zásadnej zmene relevantnej časti § 47 ods. 2 Trestného zákona, čo sa týka podmienok a pravidiel ukladania trestu v prípadoch, na ktoré sa vzťahuje zásada „*trikrát a dost*“. Zákonodarca na rozdiel od predošlej právnej úpravy zaviazal súdy povinne skúmať podmienky (inak všeobecne platné) na uloženie trestu odňatia slobody na doživotie v každom individuálnom prípade uplatnenia uvedenej zásady a uložiť tento trest, iba ak sú tieto podmienky splnené. V opačnom prípade súd uloží páchatel'ovi trest odňatia slobody na 25 rokov a ak tomu bránia okolnosti hodné osobitného zreteľa, súd uloží trest odňatia slobody s dolnou hranicou 20 rokov.

Druhé z napadnutých ustanovení – § 67 ods. 3 – novela Trestného zákona obsahovo zmenila do tej miery, že platný právny stav celkom vylučuje akúkoľvek súvislosť zákazu podmieneného prepustenia páchatel'a odsúdeného na doživotie so zásadou „trikrát a dost“, teda s aplikáciou § 47 ods. 2 Trestného zákona.

7. Nadväzne na novelizáciu Trestného zákona navrhovateľ podaním doručeným ústavnému súdu 21. januára 2010 upravil a doplnil svoj pôvodný návrh.

Navrhovateľ uviedol, že prijatím zákona č. 576/2009 Z. z., ktorého čl. I body 5, 6, 7 a 9 sa dotkli znenia § 47 ods. 2 a § 67 ods. 3 Trestného zákona, nedošlo k strate platnosti § 47 ods. 2 Trestného zákona ani k takej jeho obsahovej zmene, ktorá by znamenala stratu súvislosti s rozhodovacou činnosťou navrhovateľ'a, teda stratu s trestným konaním, v rámci ktorého navrhovateľ inicioval konanie pred ústavným súdom.

Navrhovateľ upresnil svoju argumentáciu v tom smere, že trest ukladaný v zmysle § 47 ods. 2 Trestného zákona v znení zákona č. 576/2009 Z. z. „*nemá aj naďalej vôbec povahu trestu, pretože nie je primárne ukladaný za spáchanie trestného činu, ktorý súd prejednáva, ale je ukladaný v podstate len ako formálne zabezpečovacie ochranné opatrenie (detencia) za to, že obžalovaný sa už niekedy v minulosti dopustil trestnej činnosti*“. Podľa názoru navrhovateľ'a pri aplikácii § 47 ods. 2 Trestného zákona v znení zákona č. 576/2009 Z. z. tak v zásade aj naďalej nemožno trest ukladať individuálne s ohľadom na konkrétne okolnosti prípadu, povahu a závažnosť spáchaného trestného činu, osobu obžalovaného, okolnosti týkajúce sa predchádzajúceho odsúdenia, možnosti nápravy obžalovaného ani s ohľadom na čas, ktorý uplynul od predchádzajúcich odsúdení. Tieto okolnosti môže konajúci súd posudzovať len z toho pohľadu, či nie sú splnené podmienky na uloženie trestu odňatia slobody na doživotie.

Mechanizmus ukladania trestu podľa § 47 ods. 2 Trestného zákona považuje navrhovateľ za „*tzv. exemplárne trestanie spočívajúce v tom, že sa konkrétna prísnosť trestu neodôvodňuje hľadiskami individuálnej prevencie, ale potrebou odstrašiť verejnosť prísnymi a krutými trestami uloženými páchatel'ovi*“, čo je prejavom „*príliš krutého trestania*“.

Navrhovateľ poukázal aj na to, že § 47 ods. 2 Trestného zákona v rámci taxatívne určenej skupiny trestných činov, na ktoré sa režim zásady „trikrát a dost“ vzťahuje, obsahuje aj také trestné činy, pre ktoré sú v osobitnej časti Trestného zákona ustanovené rozpätia trestných sadziieb umožňujúce inak uložiť aj podmienený trest odňatia slobody, čo svedčí o menšej typovej závažnosti takýchto trestných činov. Dodal, že v zmysle označeného ustanovenia nemusí konajúci súd uložiť trest odňatia slobody na 25 rokov, ak jeho uloženiu bránia okolnosti hodné osobitného zreteľa, nesmie však byť uložený trest odňatia slobody pod 20 rokov. Za okolnosti hodné osobitného zreteľa pritom bude podľa navrhovateľa možné považovať len tie, ktoré sú inak dôvodom na mimoriadne zníženie trestu odňatia slobody pod zákonom ustanovenú dolnú hranicu trestnej sadzby (§ 39 Trestného zákona) a ktoré nastávajú len celkom výnimočne.

Navrhovateľ uviedol, že nespochybňuje „výsostné právo“ zákonodarcu presne stanoviť pravidlá na ukladanie sankcií, zdôraznil však nevyhnutnosť rešpektovania oddelenia moci zákonodarnej od moci súdnej, ktorej má zákonná úprava poskytnúť dostatočný priestor pre sudcovskú úvahu na účely individuálneho posúdenia každého prípadu ukladania trestu a zamedzenia tvrdosti hrozacej z príliš rigidnej právnej úpravy.

Navrhovateľ považuje právnu úpravu ukladania trestu zakotvenú v § 47 ods. 2 Trestného zákona za výraz snahy napraviť neúspešnú represiu recidivistov ešte tvrdšou represiou bez ďalšieho, ktorá však prekračuje prípustnú hranicu primeranosti trestu a spôsobuje jeho krutosť a neľudskosť.

V tomto podaní napokon navrhovateľ upravil (zúžil) aj petit pôvodného návrhu v posudzovanej veci tak, že aj naďalej žiada vysloviť nesúlady § 47 ods. 2 Trestného zákona s čl. 16 ods. 2 ústavy a s čl. 3 dohovoru, avšak návrh týkajúci sa nesúlady § 67 ods. 3 Trestného zákona s čl. 5 ods. 4 dohovoru a s čl. 10 ods. 1 a 3 paktu o občianskych a politických právach z novo formulovaného petitu vypustil.

8. Národná rada po zmene dotknutých ustanovení novelou Trestného zákona doplnila svoje stanovisko k návrhu podaním z 10. marca 2010, v ktorom uviedla, že aj predchádzajúce znenie Trestného zákona umožňovalo súdom pri ukladaní trestu podľa § 47

ods. 2 označeného zákona zohľadniť konkrétne okolnosti prípadu, pomery páchatel'a alebo iné relevantné okolnosti veci. Po uvedenej novele Trestného zákona je konajúci súd dokonca zviazaný preskúmať takéto okolnosti jednotlivých prípadov v rámci povinnosti vyhodnotiť splnenie podmienok na uloženie doživotného trestu odňatia slobody (formulovaných § 47 ods. 1 Trestného zákona). Ak tieto podmienky splnené nie sú, nemožno takýto trest uložiť. Zákonná povinnosť súdu uložiť v takýchto prípadoch trest odňatia slobody na 25 rokov, resp. trest odňatia slobody v rozmedzí od 20 do 25 rokov, ak sú splnené okolnosti hodné osobitného zreteľa, je výsledkom legitímnej úvahy zákonodarcu a nemôže zakladať protiústavnosť z titulu prílišnej prísnosti.

Národná rada zotrvala na svojom predchádzajúcom stanovisku, aby ústavný súd návrhu na vyslovenie nesúladu § 47 ods. 2 Trestného zákona s čl. 16 ods. 2 ústavy a s čl. 3 dohovoru nevyhovel.

Vo vzťahu k zostávajúcej časti návrhu týkajúcej sa namietaného nesúladu § 67 ods. 3 Trestného zákona s ústavným poriadkom Slovenskej republiky navrhla národná rada konanie zastaviť, odvolávajúc sa na novelu Trestného zákona vykonanú zákonom č. 576/2009 Z. z., ktorá trest ukladaný podľa § 47 ods. 2 Trestného zákona vylúčila „z normatívneho poľa § 67 ods. 3 trestného zákona“ a odstránila tak akúkoľvek jeho vecnú súvislosť so zásadou „trikrát a dost“.

9. Vláda v doplňujúcom podaní z 18. marca 2010 reagujúc na novelu Trestného zákona zotrvala na svojom stanovisku poukazujúc na to, že ani vykonaná zmena napadnutých ustanovení Trestného zákona neposkytuje súdu pri rozhodovaní o treste dostatočný priestor na posúdenie individuálnych okolností jednotlivých prípadov.

10. Najvyšší súd zotrval na svojom odmietavom stanovisku k návrhu aj po prijatí novely Trestného zákona, keď v podaní zo 4. marca 2010 okrem iného uviedol: „*Nie je možné súhlasiť s primárnym tvrdením okresného súdu, že trest ukladaný podľa § 47 ods. 2 Tr. zák. ... nemá aj naďalej povahu trestu ... Recidíva páchatel'a ... je v podstate vo všetkých trestných zákonoch európskych krajín hodnotená minimálne ako priťažujúca okolnosť ... Pokiaľ štát prijal vo svojej trestnej politike doktrínu ochrany obyvateľov pred páchatel'mi, ktorí opakovane páchajú najmä obzvlášť závažné zločiny namierené proti základným*

ľudským právam a slobodám, ukladaním prísnych trestov, ide o legitímne vyjadrenie základných článkov Ústavy SR v tejto oblasti. Konkrétne ustanovenia Trestného zákona potom vyjadrujú túto vôľu ... napr. aj v predmetnom § 47 ods. 2 Tr. zák., ktoré ustanovenie svojou konštrukciou zároveň umožňuje sudcovské hodnotenie naplnenia formálnych znakov tohto ustanovenia a alternatív prísnejšieho postihu.“

11. Generálny prokurátor po zmene posudzovanej právnej úpravy zavedenej novelou Trestného zákona svoje pôvodné stanovisko k návrhu zmenil. V podaní z 10. marca 2010 uviedol, že novelizáciou pozmenená právna úprava už poskytuje súdom dostatok priestoru, aby „v každej prejednávanej trestnej veci pre trestný čin uvedený v § 47 odsek 2 Trestného zákona voči osobám, ktoré boli už dvakrát právoplatne odsúdené na nepodmienečné tresty odňatia slobody, mohli v rámci procesu dokazovania objasniť a vyhodnotiť všetky skutkové okolnosti, s prihliadnutím na ich predchádzajúcu trestnú činnosť. Výsledok takéhoto postupu súdu sa prejaví v možnostiach uloženia trestu odňatia slobody od 20 (dvadsať) rokov až na doživotie. Za týchto podmienok uložený trest v zákonnej trestnej sadzbe berúci na zreteľ osobu páchatel'a nie je možné považovať za neľudský, odporujúci ustanoveniu článku 16 Ústavy Slovenskej republiky.“

V závere svojho doplňujúceho stanoviska generálny prokurátor uviedol, že „Článok 47 odsek 2 zákona číslo 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov je v súlade s článkom 3 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a s článkom 16 odsek 2 Ústavy Slovenskej republiky.“

12. V podaní doručenom ústavnému súdu 24. marca 2011 ministerka spravodlivosti Slovenskej republiky oznámila: „sťahujem späť stanovisko Vlády Slovenskej republiky ... k predmetnej veci zo dňa 28. októbra 2009. Zároveň si Vám v prílohe dovoľujem zaslať aktuálne stanovisko vlády ... k návrhu ...“

Vláda v novom stanovisku navrhla konanie o návrhu zastaviť. V samotnom stanovisku po krátkej rekapitulácii návrhu navrhovateľa a obsahu relevantnej časti novely Trestného zákona vláda poukazujúc na § 41a ods. 4 zákona o ústavnom súde uviedla: „Keďže zákonodarca dňa 3. decembra 2009 prijal zákon č. 576/2009 Z. z., ktorým zmenil ustanovenia § 47 ods. 2 a § 67 ods. 3 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v duchu úvah

všeobecného súdu (navrhovateľa v konaní pred ústavným súdom, pozn.) , úprava § 47 ods. 2 a § 67 ods. 3 zákona č. 300/2005 T. z. Trestný zákon v znení platnom a účinnom do 31. 12. 2009 už nemôže byť predmetom konania pred Ústavným súdom Slovenskej republiky podľa čl. 125 ods. 1 písm. a) Ústavy Slovenskej republiky, pretože všeobecným súdom označené ustanovenia uvedené v návrhu na začatie konania v znení platnom a účinnom do 31. 12. 2009 stratili novelizáciou označených ustanovení zákonodarcom svoju platnosť a účinnosť.“

Vláda zároveň oznámila, že v súlade s § 30 ods. 2 zákona o ústavnom súde súhlasí, aby ústavný súd upustil od ústneho pojednávania.

13. Navrhovateľ podaním doručeným ústavnému súdu 16. mája 2011 oznámil, že súhlasí s upustením od ústneho pojednávania vo veci.

14. Podaním z 23. mája 2011 právny zástupca národnej rady ústavnému súdu oznámil, že trvá na konaní ústneho pojednávania v predmetnej veci.

15. Za neúčast' na verejnom pojednávaní pléna ústavného súdu konanom 28. septembra 2011 sa ospravedlnil navrhovateľ a vedľajší účastník, prítomný právny zástupca národnej rady JUDr. R. P. okrem iného uviedol, že *„S prihliadnutím na skutočnosť, že zanikol dôvod pokračovať v konaní vo vzťahu k § 67 ods. 3 Trestného zákona, s prihliadnutím na to, že aj generálny prokurátor, aj predseda trestného kolégia najvyššieho súdu spoločne s národnou radou majú za to, že § 47 ods. 2 v znení, ktoré je platné a účinné v čase rozhodovania ústavného súdu o jeho súlade s ústavou, mám za to, že tá vec je relatívne jednoduchá z ústavno-právneho hľadiska. Predmetom tohto konania totiž nie je to, či to riešenie, ktoré je obsiahnuté v § 47 ods. 2 Trestného zákona je vhodné alebo dobré, ale je ním otázka či, ako to tvrdí navrhovateľ, predstavuje krutý a neľudský trest. Máme za to, že v súčasnom znení, kedy uloženie doživotného trestu odňatia slobody je viazané jednak z toho vecného hľadiska na opakované spáchanie a prinajmenšom tretie spáchanie jedného z kvalifikovaných trestných činov a zároveň je podmienené tým, že to vyžaduje účinná ochrana spoločnosti a neexistuje nádej na nápravu páchatel'a iným trestom, tak máme za to, že je v plnom rozsahu daný priestor na ústavne konformný výklad*

tohto ustanovenia a že sú zo strany zákonodarcu splnené všetky predpoklady aj pre ústavnú konformnú aplikáciu tohto ustanovenia ...“, z čoho „vyplýva podľa nášho názoru aj absencia svojvôle na strane zákonodarnej a v tej súvahe, ktorou sa zákonodarca riadil ...“.

Ďalej uviedol príklad, podľa jeho slov naposledy aplikovanej zásady „trikrát a dost“ súdmi, v ktorom ide o páchatel'a trikrát odsúdeného na nepodmienečný trest odňatia slobody v období rokov 1982 až 2009 za násilnú trestnú činnosť sexuálneho charakteru páchanú na deťoch, pričom tieto tresty aj vykonal a nariadenej liečbe sa vyhýbal. V súčasnosti je súdený za sexuálny delikt spáchaný na svojej dcére mladšej ako štyri roky. Podľa právneho zástupcu „... *toto sú situácie, ktoré opodstatňujú výkon jej regulačnej pôsobnosti spôsobom, aký sa odráža v § 47 ods. 2, TZ, že ustanoví pravidlá, kedy pri prinajmenšom trojnásobnom, ale v každom zatiaľ jednom prípade, v ktorom bola tá zásada aplikovaná tých spáchaní trestných činov predchádzajúcich jej uloženiu toho doživotného trestu odňatia slobody tam bolo viacej trestných činov než tri. Trikrát spáchanie takéhoto závažného trestného činu odôvodňuje uloženie doživotného trestu odňatia slobody, ak a vždy, len ak to vyžaduje účinná ochrana spoločnosti a zároveň neexistuje nádej na nápravu páchatel'a. Z tohto dôvodu zotrvávame na tom vyjadrení a na tom návrhu, aby ústavný súd návrhu nevyhovел a vyslovil, že napadnuté ustanovenie nie je v nesúlade s označenými článkami ústavy a dohovoru.“.*

II.

Relevantné články ústavy, dohovoru a ustanovenia Trestného zákona

Podľa čl. 16 ods. 2 ústavy nikoho nemožno mučiť ani podrobiť krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu.

Podľa čl. 3 dohovoru nikoho nemožno mučiť alebo podrobovať neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu.

§ 34 Trestného zákona

Zásady ukladania trestov

Podľa § 34 ods. 1 Trestného zákona trest má zabezpečiť ochranu spoločnosti pred páchatel'om tým, že mu zabráni v páchaní ďalšej trestnej činnosti a vytvorí podmienky

na jeho výchovu k tomu, aby viedol riadny život a súčasne iných odradí od páchania trestných činov; trest zároveň vyjadruje morálne odsúdenie páchatel'a spoločnosťou.

Podľa § 34 ods. 2 Trestného zákona páchatel'ovi možno uložiť len taký druh trestu a len v takej výmere, ako je to ustanovené v tomto zákone, pričom tento zákon v osobitnej časti ustanovuje len trestné sadzby trestu odňatia slobody.

Podľa § 34 ods. 3 Trestného zákona trest má postihovať iba páchatel'a, tak aby bol zabezpečený čo najmenší vplyv na jeho rodinu a jemu blízke osoby.

Podľa § 34 ods. 4 Trestného zákona pri určovaní druhu trestu a jeho výmery súd prihliadne najmä na spôsob spáchania činu a jeho následok, zavinenie, pohnútku, priťažujúce okolnosti, poľahčujúce okolnosti a na osobu páchatel'a, jeho pomery a možnosť jeho nápravy.

Podľa § 34 ods. 5 Trestného zákona pri určovaní druhu trestu a jeho výmery súd prihliadne

- a) u spolupáchatel'ov aj na to, akou mierou konanie každého z nich prispelo k spáchaniu trestného činu,
- b) u organizátora, objednávateľa, návodcu a pomocníka aj na význam a povahu ich účasti na spáchanom trestnom čine,
- c) pri príprave na zločin a pri pokuse trestného činu aj na to, do akej miery sa konanie páchatel'a priblížilo k dokonaniu trestného činu, ako aj na okolnosti a na dôvody, pre ktoré k dokonaniu trestného činu nedošlo.

Podľa § 34 ods. 6 Trestného zákona tresty uvedené v § 32 možno uložiť samostatne alebo možno uložiť viac týchto trestov popri sebe. Za trestný čin, ktorého horná hranica trestnej sadzby trestu odňatia slobody ustanovená v osobitnej časti zákona prevyšuje päť rokov, musí súd uložiť trest odňatia slobody.

Podľa § 34 ods. 8 Trestného zákona ak súd uloží trest odňatia slobody na doživotie, môže zároveň rozhodnúť, že podmienené prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody nie je prípustné, ak páchatel'

- a) spáchal dva alebo viac obzvlášť závažných zločinov,
- b) naplnil súčasne dve alebo viac okolností podmieňujúcich použitie vyššej trestnej sadzby,
- c) spáchal trestný čin ako člen zločineckej skupiny alebo teroristickej skupiny, alebo
- d) bol už potrestaný za trestný čin uvedený v § 47 ods. 2.

§ 47 Trestného zákona

Trest odňatia slobody na doživotie

Podľa § 47 ods. 1 Trestného zákona trest odňatia slobody na doživotie môže súd uložiť iba za trestný čin, za ktorý to tento zákon v osobitnej časti dovoľuje, a len za podmienok, že

- a) uloženie takého trestu vyžaduje účinná ochrana spoločnosti a
- b) nie je nádej, že by páchatel'a bolo možné napraviť trestom odňatia slobody na dobu do dvadsaťpäť rokov.

Podľa § 47 ods. 2 Trestného zákona (v znení účinnom do 1. januára 2010) ak súd odsudzuje páchatel'a za dokonaný trestný čin úkladnej vraždy podľa § 144, vraždy podľa § 145, ublíženia na zdraví podľa § 155, nedovolenej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi podľa § 172 ods. 2, 3 alebo 4, obchodovania s ľuďmi podľa § 179, obchodovania s deťmi podľa § 180 ods. 2 alebo 3 alebo podľa § 181, brania rukojemníka podľa § 185, zavlečenia do cudziny podľa § 187, lúpeže podľa § 188, vydierania podľa § 189 ods. 2, 3 alebo 4, hrubého nátlaku podľa § 190 alebo § 191 ods. 2, 3 alebo 4, znásilnenia podľa § 199, sexuálneho násillia podľa § 200, sexuálneho zneužívania podľa § 201 ods. 2 alebo 3, týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208, všeobecného ohrozenia podľa § 284, ohrozenia bezpečnosti vzdušného dopravného prostriedku a lode podľa § 291, zavlečenia vzdušného dopravného prostriedku do cudziny podľa § 293, založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny podľa § 296, založenia, zosnovania a podporovania teroristickej skupiny podľa § 297, teroru podľa § 313 alebo § 314, násillného prekročenia štátnej hranice podľa § 354 ods. 2, 3 alebo 4, prevádzačstva podľa § 355 ods. 3, 4 alebo 5, výroby detskej pornografie podľa § 368, genocídia podľa § 418, terorizmu podľa § 419 alebo neľudskosti podľa § 425, ktorý už bol

za takéto trestné činy, hoci aj v štádiu pokusu, dvakrát potrestaný nepodmienečným trestom odňatia slobody, uloží mu trest odňatia slobody na doživotie, a to aj bez splnenia podmienok uvedených v odseku 1. Súd môže takémuto páchatel'ovi uložiť trest odňatia slobody na dvadsaťpäť rokov len vtedy, ak sú splnené podmienky uvedené v § 39 ods. 1 alebo 2.

Podľa § 47 ods. 2 Trestného zákona (v znení účinnom od 1. januára 2010) ak súd odsudzuje páchatel'a za dokonaný trestný čin úkladnej vraždy podľa § 144, vraždy podľa § 145, ublíženia na zdraví podľa § 155, nedovolenej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi podľa § 172 ods. 2, 3 alebo 4, obchodovania s ľuďmi podľa § 179, obchodovania s deťmi podľa § 180 ods. 2 alebo 3 alebo podľa § 181, brania rukojemníka podľa § 185, zavlečenia do cudziny podľa § 187, lúpeže podľa § 188, vydierania podľa § 189 ods. 2, 3 alebo 4, hrubého nátlaku podľa § 190 alebo § 191 ods. 2, 3 alebo 4, znásilnenia podľa § 199, sexuálneho násillia podľa § 200, sexuálneho zneužívania podľa § 201 ods. 2 alebo 3, týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208, všeobecného ohrozenia podľa § 284, ohrozenia bezpečnosti vzdušného dopravného prostriedku a lode podľa § 291, zavlečenia vzdušného dopravného prostriedku do cudziny podľa § 293, založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny podľa § 296, založenia, zosnovania a podporovania teroristickej skupiny podľa § 297, teroru podľa § 313 alebo § 314, násilného prekročenia štátnej hranice podľa § 354 ods. 2, 3 alebo 4, prevádzactva podľa § 355 ods. 3, 4 alebo 5, výroby detskej pornografie podľa § 368, genocídia podľa § 418, terorizmu a niektorých foriem účasti na terorizme podľa § 419 alebo neľudskosti podľa § 425, ktorý už bol za takéto trestné činy, hoci aj v štádiu pokusu, dvakrát potrestaný nepodmienečným trestom odňatia slobody, uloží mu trest odňatia slobody na doživotie, ak sú splnené podmienky uvedené v odseku 1; inak mu uloží trest odňatia slobody na dvadsaťpäť rokov, ak tomu nebránia okolnosti hodné osobitného zreteľa. Súd však nemôže takému páchatel'ovi uložiť trest odňatia slobody pod dvadsať rokov.

§ 67 ods. 3 Trestného zákona

(v znení účinnom do 1. januára 2010)

Osoba opätovne odsúdená na trest odňatia slobody na doživotie alebo osoba odsúdená na tento trest podľa § 47 ods. 2 nemôže byť podmiennečne prepustená.

§ 67 ods. 3 Trestného zákona (v znení účinnom od 1. januára 2010)

Osoba opätovne odsúdená na trest odňatia slobody na doživotie nemôže byť podmiennečne prepustená.

III.

Posúdenie procesných otázok v súvislosti so zmenou napadnutých ustanovení novelou Trestného zákona

Ako už bolo uvedené, v priebehu konania pred ústavným súdom došlo s účinnosťou od 1. januára 2010, t. j. po prijatí návrhu na začatie konania uznesením ústavného súdu z 27. mája 2009, k zmene napadnutých ustanovení novelou Trestného zákona.

Jednou z podstatných podmienok konania o súlade právnych predpisov podľa čl. 125 ústavy v spojení s § 37 a nasl. zákona o ústavnom súde je platnosť napadnutého právneho predpisu nižšieho stupňa právnej sily, jeho časti alebo jednotlivého ustanovenia v čase rozhodnutia ústavného súdu. Podľa § 41a ods. 4 zákona o ústavnom súde ak preskúmané právne predpisy stratia platnosť pred vyhlásením nálezu ústavného súdu, konanie sa zastaví.

1. Ustanovenie § 47 ods. 2 Trestného zákona aj napriek zmene v dôsledku novelizácie vykonanej zákonom č. 576/2009 Z. z. nestratilo z formálneho hľadiska platnosť. Pokiaľ ide o obsah zmien, ústavný súd už uviedol, že ich považuje za významné. Na druhej strane je nesporné, že podstata tohto ustanovenia z hľadiska uplatňovania zásady „trikrát a dost“ zostala zachovaná. Ústavný súd vzal do úvahy, že navrhovateľ aj po novele Trestného zákona trvá, aj keď v čiastočne modifikovanej podobe, na dôvodoch tejto časti návrhu, ako aj opačný názor vlády, ktorá v ostatnom stanovisku navrhla konanie aj o tejto časti návrhu zastaviť, a priklonil sa k záveru, že predmet konania ani podmienky konania z hľadiska aplikovateľnosti tohto ustanovenia Trestného zákona v prerušenom súdnom konaní pred navrhovateľom nezanikli.

Na základe uvedeného ústavný súd riadiac sa zásadou materiálnej ochrany ústavnosti uprednostnil meritórne preskúmanie opodstatnenosti návrhu v tejto časti, v ktorej navrhovateľ nastolil závažné otázky ústavnosti, a pokračoval v konaní o návrhu na vyslovenie neústavnosti § 47 ods. 2 Trestného zákona vychádzajúc z jeho znenia platného a účinného v čase rozhodovania ústavného súdu o veci samej (m. m. PL. ÚS 22/06, PL. ÚS 17/08).

2. Celkom iná situácia nastala v prípade zmeny napadnutého § 67 ods. 3 zavedenej novelou Trestného zákona. Z textu tohto ustanovenia došlo k vypusteniu odkazu na § 47 ods. 2 Trestného zákona, teda aj vylúčeniu bezprostrednej aplikovateľnosti § 67 ods. 3 Trestného zákona v prípade uloženia trestu podľa § 47 ods. 2 Trestného zákona, na čo zhodne poukázali vo svojich stanoviskách národná rada aj vláda.

Navrhovateľ v podaní z 13. januára 2010 doručenom ústavnému súdu 21. januára 2010 upravil formuláciu návrhu rozhodnutia (petitu návrhu) tak, že žiadal výlučne vyslovenie nesúlady § 47 ods. 2 Trestného zákona s čl. 16 ods. 2 ústavy a s čl. 3 dohovoru a pôvodný návrh týkajúci sa namietaného nesúlady § 67 ods. 3 Trestného zákona s čl. 5 ods. 4 dohovoru a s čl. 10 ods. 1 a 3 paktu o občianskych a politických právach z návrhu vypustil. Posúdením tohto podania podľa jeho obsahu ho možno považovať aj za čiastočné späťvzatie návrhu.

Ústavný súd však v daných okolnostiach za rozhodujúci považoval fakt, že zákaz podmieneného prepustenia páchatel'ov odsúdených na doživotný trest odňatia slobody (ktorý tvoril leitmotív celého pôvodného návrhu v súvislosti so zásadou „trikrát a dost“ ako takou) sa § 67 ods. 3 po novele Trestného zákona, t. j. v platnom znení, netýka páchatel'ov odsúdených na doživotie podľa § 47 ods. 2 Trestného zákona. Zároveň tak v tomto rozsahu došlo k strate akejkol'vek súvislosti medzi touto časťou návrhu a rozhodovacou činnosťou navrhovateľa v predmetnej trestnej veci, pretože navrhovateľom namietaný dôvod možného nesúlady § 67 ods. 3 Trestného zákona s ústavným poriadkom Slovenskej republiky odpadol.

Vzhľadom na uvedené ústavný súd v súlade s § 41a ods. 4 zákona o ústavnom súde konanie o návrhu v časti týkajúcej sa vyslovenia nesúlady § 67 ods. 3 Trestného zákona s čl. 5 ods. 4 dohovoru a s čl. 10 ods. 1 a ods. 3 paktu o občianskych a politických právach zastavil (bod 1 výroku nálezu).

IV.

A. Rekapitulácia námietok nesúlady a zásadných stanovísk účastníkov konania a ďalších dotknutých štátnych orgánov

1. Novelou Trestného zákona sa výrazným spôsobom modifikoval inštitút zásady „trikrát a dost“, čím došlo pochopiteľne aj k zúženiu argumentačného poľa navrhovateľa oproti pôvodnému návrhu, s ktorým sa obrátil na ústavný súd.

2. Navrhovateľ reagujúc na zmenu právnej úpravy prezentoval voči nej opakované alebo modifikované výhrady, ktoré možno zhrnúť do týchto okruhov námietok:

- pojem neľudský (uvedený v čl. 3 dohovoru aj v čl. 16 ods. 2 ústavy) a pojem krutý (uvedený len v čl. 16 ods. 2 ústavy) sú podľa názoru navrhovateľa obsahovo totožné a nevzťahujú sa len na tresty ako také (ukladané podľa Trestného zákona), ktoré samy osebe nemožno považovať za neľudské, kruté alebo ponižujúce, ale vzťahujú sa na celé „trestanie“, t. j. aj na spôsob ukladania týchto trestov, čo znamená, že ani druhy trestov, ktoré inak nevzbudzujú pochybnosti o svojej ústavnosti, sa nesmú ukladať spôsobom, ktorý by ich urobil neľudským, krutým alebo ponižujúcim,

- navrhovateľ vychádza primárne z toho, že trest ukladaný v zmysle § 47 ods. 2 Trestného zákona nemá aj naďalej vôbec povahu trestu, ale je ukladaný v podstate len ako formálne zabezpečovacie ochranné opatrenie (detencia) za to, že obžalovaný sa už aj niekedy v minulosti dopustil trestnej činnosti, pričom absentuje individualizácia ukladania trestu a neriadi sa zásadou úmernosti, proporcionality či primeranosti k spáchanému činu,

- z úvah týkajúcich sa recidívy vyplýva, že navrhovateľ uprednostňuje uplatňovať ju v zmysle všeobecných pravidiel ustanovených v Trestnom zákone,

- podľa názoru navrhovateľa za „okolnosti hodné osobitného zreteľa“, ktoré umožňujú súdu uložiť trest odňatia slobody podľa § 47 ods. 2 Trestného zákona aj pod hranicu 25 rokov, bude zrejme možné považovať len okolnosti, ktoré sú inak dôvodom na mimoriadne zníženie trestu odňatia slobody pod zákonom ustanovenú dolnú hranicu trestnej sadzby (§ 39 ods. 1 Trestného zákona),

- navrhovateľ koncentruje svoje argumenty do názoru, že trest ukladaný podľa § 47 ods. 2 Trestného zákona v platnom znení je neprimerane prísny (krutý), tým aj nespravodlivý a ako taký aj neľudský v zmysle čl. 16 ods. 2 ústavy a čl. 3 dohovoru.

3. Národná rada vo svojom vyjadrení z 18. marca 2010 uviedla, že podľa jej názoru boli splnené predpoklady na nevyhovenie návrhu vo vzťahu k § 47 ods. 2 Trestného zákona aj pri jeho predchádzajúcom znení, a o to viac sú splnené v situácii, keď sám zákonodarca umožňuje uloženie doživotného trestu odňatia slobody len pri splnení podmienok, ktoré preukazujú rozumnú väzbu medzi sledovaným cieľom a zvoleným prostriedkom jeho realizácie a ktoré teda na strane zákonodarcu presvedčivo dokumentujú absenciu regulačnej svojvôle. Podľa názoru národnej rady súd smie doživotný trest uložiť práve a len v tom prípade, ak jeho uloženie vyžaduje účinná ochrana spoločnosti a zároveň nie je nádej na nápravu páchatelia iným trestom, pričom je to práve a len súd, ktorý je príslušný na preskúmanie a vyhodnotenie týchto podmienok. Národná rada je presvedčená, že takéto nastavenie parametrov pri ukladaní trestov v ničom nepredstavuje krutý a neľudský trest, ale že naopak predstavuje nástroj účinnej ochrany spoločnosti, ochrany jej jednotlivých členov pred zásahom do ich základných práv a slobôd trestnou činnosťou recidivistov, pri ktorých absentuje nádej na nápravu trestom nižšej výmery. Národná rada preto zotráva na svojom návrhu, aby ústavný súd návrhu na vyslovenie nesúladu § 47 ods. 2 Trestného zákona s čl. 16 ústavy a s čl. 3 dohovoru nevyhovel.

Ďalej uviedla, že v doplnení svojho návrhu vo vzťahu k § 47 ods. 2 Trestného zákona navrhovateľ naďalej predkladá argumentáciu, ktorej podstatou je jeho nesúhlas s vecným riešením, ktoré zvolil zákonodarca. Navrhovateľ nepovažuje takéto riešenie za spravodlivé a prijateľné a trvá na tom, že najlepšie by princípom spravodlivého trestania zodpovedala iná právna úprava. Podľa názoru národnej rady je však predmetom tohto konania namietaný nesúlad § 47 ods. 2 Trestného zákona s čl. 16 ústavy a čl. 3 dohovoru, nie vecná polemika

o tom, aké tresty by boli spravodlivejšie, vhodnejšie a lepšie zodpovedajúce predstave navrhovateľa o spravodlivom trestaní.

Národná rada zároveň navrhuje ústavnému súdu, aby zastavil konanie vo vzťahu k namietanému nesúladu § 67 ods. 3 Trestného zákona.

4. Vláda v ostatnom stanovisku navrhla konanie o celom návrhu zastaviť z dôvodov straty platnosti napadnutých ustanovení Trestného zákona po jeho novelizácii.

5. Generálny prokurátor zhrnul svoje predchádzajúce argumenty do stanoviska, že § 47 ods. 2 Trestného zákona v platnom znení je v súlade s čl. 3 dohovoru a s čl. 16 ods. 2 ústavy.

6. Najvyšší súd rovnako odporučil návrhu ako celku nevyhovieť.

B. Právna úprava trestu odňatia slobody na doživotie (aj) v súvislosti s trestaním niektorých druhov recidívy a obligatórne trestné sadzby v členských štátoch Rady Európy

Možnosť uloženia trestu odňatia slobody na doživotie je upravená v trestných kódexoch týchto členských štátov Rady Európy:

Česká republika, Dánske kráľovstvo, Fínska republika, Francúzska republika, Holandské kráľovstvo, Írska republika, Maďarská republika, Nemecká spolková republika, Talianska republika, Poľská republika, Rakúska spolková republika, Ruská federácia, Slovenská republika, Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska, Švajčiarska konfederácia a Švédske kráľovstvo.

Bez toho, aby ústavný súd považoval za potrebné podrobnejšie sa zaoberať podmienkami na uloženie tohto trestu v jednotlivých krajinách, ktoré sú značne rôznorodé, iba stručne konštatuje, že pokiaľ ide o druhy trestných činov, za ktoré sa doživotný trest odňatia slobody ukladá (obligatórne, ale aj fakultatívne), prevažne ide o trestné činy vraždy a iné delikty proti životu a zdraviu, genocídu, ale aj o trestné činy spojené s terorizmom.

Pokiaľ ide o obligatórne trestné sadzby v trestnom zákonodarstve, zakotvené ich majú trestné kódexy viacerých štátov.

Vo Francúzsku osobitná časť Trestného zákonníka je charakteristická tým, že pri trestnej sadzbe sa neuvádza vo väčšine prípadov rozpätie, ale presná výmera trestu (aj presná výmera finančného trestu, ak sa ukladá). Za vraždu je tak stanovený trest odňatia slobody v dĺžke 30 rokov, v prípade akejkoľvek príťažujúcej okolnosti je trestom doživotie. Doživotím sa trestá tiež genocída a iné zločiny proti ľudskosti.

V Spojenom kráľovstve Veľkej Británie a Severného Írska sa uplatňuje (v Anglicku a Walese) širšia škála možností uloženia trestu odňatia slobody na doživotie, opätovne obligatónym aj fakultatívnym spôsobom, a to vrátane aplikácie tzv. zásady „dvakrát a dost“, keď súd môže tento trest na účel ochrany verejnosti uložiť, ak je splnená podmienka, že v čase, keď bol trestný čin spáchaný, bol páchatel' už odsúdený za trestný čin uvedený v prílohe (závažnejšie trestné činy) alebo, aby išlo o trestný čin, kde dolná hranica trestu odňatia slobody je aspoň 2 roky. (Súčasná vláda pripravuje súdnu reformu, ktorej súčasťou má byť dôsledný návrat k aplikácii zásady „dvakrát a dost“ a zavedenie ďalších obligatónnych trestných sadzieb.)

V Maďarskej republike sa uplatňuje obdoba zásady „trikrát a dost“ voči „viacnásobným násilným recidivistom“ za spáchanie násilného trestného činu voči osobe; horná hranica trestu sa v týchto prípadoch zvyšuje na dvojnásobok a ak po zvýšení presiahne 20 rokov alebo je možné za tento trestný čin uložiť trest na doživotie, uloží sa povinne doživotný trest (ako viacnásobný recidivista je definovaný páchatel', ktorý už bol za recidívu odsúdený a od vykonania posledného trestu neuplynuli viac ako tri roky).

V Taliansku je obligatórne stanovený trest odňatia slobody za neúmyselné zabitie v súvislosti s terorizmom na 30 rokov, za smrť obete spôsobenú v tejto súvislosti úmyselne je stanovený trest na doživotie. V prípade príťažujúcich okolností pri vražde je obligatónnym trestom doživotie rovnako ako vo Francúzsku.

V Českej republike sa ukladá obligatórne trest prepadnutia veci alebo inej majetkovej hodnoty, ak sa uloženie tohto trestu pri konkrétnej skutkovej podstate umožňuje a páchatel' má takúto vec v držbe v rozpore s právnym predpisom.

V Spolkovej republike Nemecko sa v zmysle § 211 Trestného zákonníka vražda (ktorá je inak kvalifikovaná ako v Slovenskej republike) trestá doživotným odňatím slobody.

Obdobne obligatórne sa v Rakúskej republike trestá za trestný čin genocídy.

C. Účel trestu v teórii trestného práva hmotného

Podľa § 34 Trestného zákona je účelom trestu ochrana spoločnosti pred páchatel'mi trestnej činnosti, pričom táto ochrana sa realizuje formou trestnej represie (tým, že sa páchatel'ovi zabráni v páchaní trestnej činnosti), individuálnej prevencie (tým, že sa vytvoria podmienky pre výchovu páchatel'a k tomu, aby viedol riadny život) a generálnej prevencie (tým, že sa iný odradia od páchania trestnej činnosti). Ochrana spoločnosti ako účel trestu je v zhode s rezolúciou 1. kongresu Spojených národov v Ženeve z roku 1955.

Úlohou trestu v boji proti kriminalite je prispieť k udržaniu kriminality v určitých hraniciach a podľa možnosti i k jej postupnému obmedzovaniu.

Trest (a osobitne trest odňatia slobody) ako sankcia predstavuje najcitlivejší a najtvrdší prostriedok štátneho donútenia. Z hodnotového systému právneho štátu je nutné vyvodiť, že „sloboda môže byť zachovaná jedine tak, že sa s ňou bude nakladať ako s najväčším princípom, ktorý nesmie byť obetovaný účelnosti a jednotlivým výhodám“ (Hayek, F. A. Právo, zákonodarstvo a slobody. 1. diel – Pravidlá a poriadok. Praha: Academia 1991, s. 56). Orientácia trestnoprávnej ochrany na ochranu osobnosti človeka, jeho dôstojnosti a jeho práv a slobôd vytvára dostatočný priestor pre rozvoj ľudskej osobnosti a pre fungovanie jedinca v spoločnosti. V tomto smere je potrebné vychádzať zo zásady, že „bez slobody jednotlivca neexistuje slobody spoločnosti“. S tým súvisí aj zásada uplatňovaná v trestnom práve, a to zásada humanizmu, ktorá zahŕňa nielen ochranu páchatel'a, jeho resociálizácie či sociálnej integrácie, výkon trestu a ochranných opatrení, ale

aj ochranu spoločnosti vrátane jej humanitných ideálov a hodnôt, ako aj ochranu potencionálnych obetí pred trestnými činmi. Konkrétnym prejavom zásady humanizmu je aj čl. 16 ods. 2 ústavy a tiež zrušenie trestu smrti novelou trestného kódexu zákonom č. 175/1990 Zb., ktorým sa mení a dopĺňa Trestný zákon.

Trest realizuje svoje poslanie – ochranu spoločnosti niekoľkými funkciami, ako sú represia (zabránenie páchatel'ovi páchať ďalej trestnú činnosť), resocializáciu páchatel'ov trestných činov a výchovným pôsobením na ostatných členov spoločnosti. Aj keď represia a výchova sú z hľadiska účelu trestu veľmi dôležité, nie sú cieľom samy osebe, ale sú to prostriedky na dosiahnutie cieľa konečného, ktorým je ochrana spoločnosti pred kriminalitou.

Pre trest je charakteristické, že je s ním spojené negatívne hodnotenie činu a osoby páchatel'a a že sa ukladá v závislosti od závažnosti činu vyjadrenej stupňom jeho spoločenskej nebezpečnosti, ktorá je rozhodujúca pre stanovenie druhu trestu a jeho výmery, pričom jeho prioritný účel sa dosahuje predovšetkým ukladaním trestov a ich výkonom. Vychádzajúc zo zásady humanity treba dodržať princíp úmernosti represie, aby táto neprekročila mieru nevyhnutnú na splnenie účelu trestu. K naplneniu účelu trestu prispieva aj jeho preventívne pôsobenie, keď hrozba trestu formulovaného v trestnom kódexe odrádza verejnosť od páchania trestnej činnosti, pričom intenzita tejto prevencie rastie so zvyšovaním vedomia verejnosti o neodvratnosti a spravodlivosti trestov.

Predpokladom účinnej ochrany spoločnosti, teda účinnosti generálnej a individuálnej prevencie je adekvátnosť trestov spáchaným trestným činom.

Preventívno-výchovnú funkciu trestov zabezpečuje hrozba trestom. Trestný zákon nežiaduce a spoločnosti škodlivé konania premieta do skutkových podstát trestných činov a ujmu za ich spáchanie formuluje v podobe trestov. Trestný kódex plní svoju preventívno-výchovnú funkciu prostredníctvom stupnice druhov trestov a ich výmer za jednotlivé trestné činy vyjadrujúcou hodnotový úsudok o stupni zavrhnutiahodnosti jednotlivých trestných činov.

Teoretické východiská penológie poukazujú na potrebu zvoliť optimálnu mieru represie, keďže ani príliš mierny, ani príliš prísny trest podľa nej nepôsobia výchovne, ale

demoralizujúco, zároveň varujú pred tzv. exemplárnym trestaním spočívajúcim v tom, že sa konkrétna prísnosť trestu neodôvodňuje hľadiskom individuálnej prevencie, ale potrebou odstrašiť verejnosť stanovením prehnane prísnych trestov, kde je zintenzívnením represie potlačený moment prevencie.

Obsahom vykonávaného trestu je určitá ujma na inak chránených základných právach a slobodách páchatel'a (napr. na osobnej slobode, na majetku, na cti a pod.). Ujma nie je cieľom trestu, je iba nevyhnutným prostriedkom na dosiahnutie účelu trestu. V trestnom zákonodarstve právneho štátu nie je trest sám osebe účelom, nepredstavuje odplatu za spáchaný trestný čin. Toto ponímanie trestu sa líši od absolútnych teórií trestu vychádzajúcich zo zásady „punitur, quia peccatum est“, teda „trestá sa, pretože bolo spáchané zlo“. Naopak, relatívne teórie trestu spájali s jeho ukladaním určité pre spoločnosť užitočné ciele („punitur, ne peccetur“, teda „trestá sa, aby nebolo páchané zlo“). Zmiešané teórie trestu usilovali o spojenie odplatnej i účelovej funkcie trestu.

Funkciu ochrany plní trest jednak voči páchatel'ovi trestného činu, voči ktorému sa prejavuje moment represie (zabránenie páchaniu trestnej činnosti) a individuálnej prevencie (výchova k riadnemu životu), jednak voči ďalším jednotlivcom potencionálnym páchatel'om, voči ktorým sa prejavuje moment generálnej prevencie (výchovné pôsobenie trestov na ostatných členov spoločnosti).

Vo vzťahu k profilovaným záverom teórie trestu týkajúcim sa otázok optimálnosti a spravodlivosti trestnej politiky štátu treba však z pohľadu garancií diktovaných dohovorom pripomenúť jednoznačné stanovisko formulované ESĽP k punitívnej politike zmluvných strán dohovoru, podľa ktorého majú tieto voľnosť k zmene, predovšetkým k posilneniu represie pri potláčaní trestnej činnosti bez tohto, aby to spôsobovalo problémy z pohľadu ustanovení dohovoru (Achour c. Francúzsko, 2006).

D. Právne východiská, ústavné a medzinárodnoprávne limity trestného zákonodarstva

1. Všeobecne

Podľa čl. 1 ods. 1 ústavy Slovenská republika je zvrchovaný, demokratický a právny štát.

Podľa čl. 7 ods. 5 ústavy medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, medzinárodné zmluvy, na ktorých vykonanie nie je potrebný zákon, a medzinárodné zmluvy, ktoré priamo zakladajú práva alebo povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, majú prednosť pred zákonmi.

Podľa čl. 12 ods. 1 ústavy ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach. Základné práva a slobody sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné.

Podľa čl. 12 ods. 2 ústavy základné práva a slobody sa zaručujú na území Slovenskej republiky všetkým...

Podľa čl. 13 ods. 4 ústavy pri obmedzovaní základných práv a slobôd sa musí dbať na ich podstatu a zmysel. Takéto obmedzenia sa môžu použiť len na ustanovený cieľ.

Podľa čl. 49 ústavy len zákon ustanoví, ktoré konanie je trestným činom a aký trest, prípadne iné ujmy na právach alebo majetku možno uložiť za jeho spáchanie.

Podľa čl. 50 ods. 1 ústavy len súd rozhoduje o vine a treste za trestné činy.

Podľa čl. 72 ústavy Národná rada Slovenskej republiky je jediným ústavodarným a zákonodarným orgánom Slovenskej republiky.

Podľa čl. 86 písm. a) ústavy do pôsobnosti Národnej rady Slovenskej republiky patrí najmä uznávať sa na ústave, ústavných a ostatných zákonoch a kontrolovať, ako sa dodržiavajú.

Podľa čl. 1 dohovoru vysoké zmluvné strany priznávajú každému, kto podlieha ich jurisdikcii, práva a slobody uvedené v Hlave I. tohto dohovoru.

1.1 Prvou z podmienok ústavnosti zákonov prijímaných národnou radou je požiadavka, aby zákonodarca dodržal normatívny text ústavy.

Ústavný súd už vo svojej rozhodovacej činnosti vyslovil, že „V právnom štáte má ústava povahu základného prameňa práva, ktorý je nadradený všetkým ostatným prameňom práva. Tento znak implikuje aj požiadavku, aby všetky právne predpisy a v nich obsiahnuté alebo z nich odvodené právne normy, verejnoprávne aj súkromnoprávne boli v súlade s ustanoveniami ústavy.“.

Ústavný súd k tomu ďalej tiež uviedol, že „Národná rada Slovenskej republiky je viazaná ústavou v rovnakej miere ako všetky ostatné štátne orgány Slovenskej republiky (čl. 2 ods. 2 ústavy). Pri uplatnení svojej zákonodarnej pôsobnosti môže prijať ľubovoľný zákon, pokiaľ takýmto zákonom neprekročí rámec daný ústavou.“ (PL. ÚS 15/98).

Vychádzajúc z tohto zorného uhla, národná rada sa prijatím napadnutého § 47 ods. 2 Trestného zákona nijako neodchýlila od svojej zvrchovanej právomoci v oblasti trestného zákonodarstva vyplývajúcej z čl. 49 ústavy v spojení s čl. 72 ústavy a čl. 86 ods. 1 písm. a) ústavy, čo nakoniec nepopiera ani navrhovateľ.

1.2 Presadzovanie materiálneho, nie formálne chápaného právneho štátu sa už v rozhodovacej činnosti ústavného súdu veľakrát prejavilo zdôrazňovaním povinnosti (aj) zákonodarcu uplatňovať popri formálnom rešpektovaní ústavy aj akceptovaním princípov materiálneho právneho štátu, okrem iného princípu právnej istoty, spravodlivosti, proporcionality či primeranosti. V rozhodnutí sp. zn. PL. ÚS 16/06 ústavný súd vyslovil, že „Všeobecný princíp právneho štátu je kľúčový princíp, na ktorom je budovaný celý právny poriadok i celý systém fungovania nášho štátu.“.

1.3 Koncepcia materiálneho právneho štátu vyplývajúca z čl. 1 ods. 1 ústavy akcentuje vo vzťahu k zákonodarcovi požiadavku rešpektovania základných práv a slobôd v rámci normatívnej regulácie spoločenských vzťahov. Podľa názoru ústavného súdu je povinnosťou všetkých štátnych orgánov zabezpečiť reálnu možnosť ich uplatnenia tými subjektmi, ktorým boli priznané (m. m. I. ÚS 17/99, I. ÚS 44/99). Koncepcia materiálneho právneho štátu zahŕňa zároveň požiadavku na obsahovú a hodnotovú kvalitu právnej normy,

ktorá má zaistiť primeranosť použitého právneho prostriedku implementovaného vo zvolenej legislatívnej regulácii, vo vzťahu k legitímnemu cieľu sledovanému zákonodarcom (zákonodarcom deklarovanému účelu právnej regulácie) a súlad zvoleného legislatívneho opatrenia s ústavnými princípmi a demokratickými hodnotami vytvárajúcimi koncept materiálneho právneho štátu (obdobne napr. PL. ÚS 22/06).

1.4 Pri náčrte právnych východísk nemožno obísť ani otázku pozitívneho aj negatívneho záväzku zmluvných strán bilaterálnych medzinárodných zmlúv a dohovorov v oblasti uplatňovania ľudských práv a slobôd, normotvorbu nevynímajúc. Vo svetle posudzovanej veci ide aj (alebo najmä) o obsah citovaného čl. 1 dohovoru, z ktorého sa dá odvodiť negatívny záväzok Slovenskej republiky viazanej dohovorom aj pri prijímaní zákonov rešpektovať zákaz explicitne vyplývajúci z čl. 3 dohovoru.

2. Mantinely trestného zákonodarstva vymedzené ústavou a dohovorom

2.1 Oblasť trestného práva patrí tradične do sféry zvrchovanej právomoci štátov. Odrazom tejto skutočnosti je značne široká miera voľnosti uváženia zákonodarcu pri voľbe konkrétnej trestnej politiky. Ústava, dohovor, ako aj ďalšie pramene medzinárodného práva, predovšetkým medzinárodné zmluvy týkajúce sa ľudských práv, zmluvy, ktorými štáty prevzali záväzok trestnoprávne postihovať určité konania či opomenutia alebo naopak záväzok zdržať sa trestnoprávneho postihu určitých konaní či opomenutí, zmluvy týkajúce sa medzinárodnej (medzištátnej) spolupráce (pomoci) v trestných veciach, a napokon v špecifických oblastiach aj právo Európskej únie, vymedzujú priestor a medze, v rámci ktorých sa môže uplatňovať „tradičné právo štátu“ trestať. Tento priestor je však pomerne široký pre rôzne koncepcie trestného práva (trestnej politiky), ktoré zodpovedajú právnym, kultúrnym a sociálnym podmienkam či tradíciám jednotlivých štátov.

2.2 Ústava, koncepcia dohovoru a judikatúra ESLP profilujú základné princípy trestného systému právneho štátu, ktoré možno zaradiť do niekoľkých okruhov týkajúcich sa vo všeobecnosti podmienok trestnej zodpovednosti, povinnosti kriminalizovať isté druhy konaní a naopak zákazu kriminalizovať isté druhy konaní, procesných záruk spravodlivého konania, ako aj ukladania a výkonu sankcií.

2.3 Spoločným dedičstvom politických tradícií a ideálov, duchovných a morálnych hodnôt, na ktoré odkazuje preambula dohovoru a Štatútu Rady Európy, sú v oblasti trestného práva princípy zákonnosti, humánosti, primeranosti trestu a rešpektovanie ľudskej dôstojnosti formulované ešte osvietencami. (bližšie pozri Repík B.: Evropská úmluva o ľudských právach a trestní právo, Praha: Nakladatelství ORAC, s. r. o., 2002, s. 29 a nasl.)

2.4 Princíp zákonnosti (*nullum crimen, nulla poena sine lege*) a zákaz spätnej pôsobnosti Trestného zákona (zákaz retroaktivity) sú ako fundamentálne právne princípy európskej právnej kultúry dohovorom výslovne zaručené (čl. 7 ods. 1 dohovoru). Ich korelát v ústave predstavujú čl. 49 a čl. 50 ods. 6 ústavy. V súlade s konceptom právneho štátu je ich účelom zaistiť ochranu slobody jednotlivca pred svojvoľným stíhaním, odsúdením či potrestaním.

2.5 Dohovor ponecháva štátom voľnosť pri určení určitého konania alebo opomenutia za trestný čin, pokiaľ nepredstavuje normálny výkon niektorého z práv ním chránených (napr. rozsudok ESLP z 8. júna 1976 vo veci Engel a iní proti Holandsku, ods. 81). V špecifických prípadoch ESLP konštatoval porušenie práv zaručených dohovorom už na základe existencie platnej a účinnej právnej úpravy zakladajúcej vzhľadom na okolnosti a osobné pomery sťažovateľa reálnu hrozbu jeho trestného postihu za konanie, ktoré bolo realizovaním práva chráneného dohovorom (napr. rozsudok ESLP z 22. októbra 1981 vo veci Dudgeon proti Spojenému kráľovstvu, ods. 40, 41, 48, 60 až 63), vo väčšine prípadov sa však súdna kontrola realizovaná ESLP sústreďuje na zlučiteľnosť aplikácie trestnoprávnej legislatívy (zlučiteľnosť uplatnenia trestnoprávnej zodpovednosti) príslušnými orgánmi štátu v konkrétne posudzovanej veci s podmienkami prípustnosti zásahu do práv a slobôd zaručených dohovorom (napr. rozsudok ESLP z 8. júla 1986 vo veci Lingens proti Rakúsku, ods. 39 až 47; rozhodnutie ESLP o prijateľnosti z 1. februára 2000 vo veci Schimaneck proti Rakúsku, bod 2).

Z judikatúry ESLP vyplýva na druhej strane pre zmluvné štáty dohovoru povinnosť „kriminalizovať“ niektoré druhy konaní. K povinnosti zmluvných štátov nezasahovať do práv a slobôd garantovaných dohovorom pristupuje ich pozitívny záväzok poskytnúť

uvedeným právam a slobodám ochranu nevyhnutnú na zaistenie ich účinného rešpektovania. Tento záväzok požaduje predovšetkým prijatie adekvátnych opatrení na predchádzanie porušovania práv a na uplatnenie sankcií za porušenia, ku ktorým už došlo. Táto požiadavka sa pritom týka nielen vzťahu orgánov verejnej moci a jednotlivca, ale aj vzťahov medzi jednotlivcami navzájom. V prípade ochrany základných hodnôt a aspektov súkromného života (fyzickej a morálnej integrity osoby zahŕňajúcej jej sexuálny život) môžu byť vyžadované prostriedky trestnoprávneho charakteru (napr. rozsudok ESĽP z 26. marca 1985 vo veci X a Y proti Holandsku, ods. 23, 27). V prípade ochrany práva na život (čl. 2 dohovoru) je primárnou povinnosťou zmluvných štátov zaviesť účinnú trestnú legislatívu spôsobilú chrániť subjekty uvedeného práva, pričom ich pozitívny záväzok v tejto oblasti siaha ešte ďalej (napr. rozsudok ESĽP z 28. októbra 1998 vo veci Osman proti Spojenému kráľovstvu, ods. 115). Aj v súvislosti s aplikáciou čl. 3 dohovoru ESĽP zdôraznil, že povinnosť uložená zmluvným štátom zaručiť každému, kto podlieha ich jurisdikcii, práva a slobody uvedené v dohovore v zmysle čl. 1 dohovoru, vyžaduje v spojení s čl. 3 dohovoru prijatie opatrení spôsobilých zabrániť, aby osoby podliehajúce ich jurisdikcii boli podrobené mučeniu, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu vrátane prípadov, ak by k takémuto zaobchádzaniu malo dôjsť zo strany súkromných subjektov (napr. rozsudok ESĽP z 23. septembra 1998 vo veci A proti Spojenému kráľovstvu, ods. 22 až 24).

2.6 Problematiky trestných sankcií sa týka viaceré ustanovení dohovoru a jeho dodatkových protokolov [napr. čl. 2 ods. 1 dohovoru a Protokol č. 6 k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, čl. 3, čl. 4 ods. 3 písm. a), čl. 5 ods. 1 písm. a), d), e) a čl. 7 dohovoru a nepriamo aj ďalšie ustanovenia]. Základný princíp, podobne ako pri podmienkach trestnej zodpovednosti, predstavuje princíp zákonnosti (*nulla poena sine lege*) vyžadujúci ukladanie trestu (trestných sankcií) výlučne na základe zákona a vylučujúci uloženie prísnejšieho trestu, než aký bolo možné uložiť na základe zákona účinného v čase spáchania trestného činu.

Stanovenie systému trestných sankcií, podmienok ich ukladania a výkonu či stanovenie hraníc trestných sadzieb patrí do právomoci štátov, alebo inak povedané, zákonodarcu. Limitujúcim ustanovením v tomto smere je predovšetkým čl. 3 dohovoru

zakazujúci mučenie a neľudské či ponižujúce zaobchádzanie alebo tresty. Obdobnú ochranu zaručuje ústava aj prostredníctvom čl. 16 ods. 2.

2.7 Imanentnou súčasťou každého trestu je povinnosť dotknutej osoby podrobiť sa zásahu do svojich práv v súlade s požiadavkami trestného systému za okolností, ktoré majú okrem iného vyjadrovať aj sociálne odsúdenie spáchaného trestného činu. Preto je pochopiteľné, že vo väčšine, ak nie vo všetkých prípadoch súdom nariadeného potrestania môže potrestaný prežívať pocity poníženia, prípadne duševné či fyzické nepohodlie, ktoré môže vnímať ako „strádanie“ či „utrpenie“. Pre účely čl. 3 dohovoru však musí ísť o zaobchádzanie alebo trest spôsobujúci psychické alebo fyzické utrpenie dosahujúce určitý stupeň (závažnosť), aby ho bolo možné kvalifikovať ako mučenie alebo neľudské zaobchádzanie či trest. Podobne aj v prípade ponižujúceho trestu musí pokorenie alebo poníženie dosiahnuť určitý stupeň a charakter, ktorý je odlišný od prvku poníženia obsiahnutého v treste vo všeobecnosti (napr. rozsudok ESĽP z 15. marca 1978 vo veci Tyrer proti Spojenému kráľovstvu, ods. 29, 30).

Na druhej strane ESĽP zdôraznil, že nie je nikdy prípustné uchýliť sa k trestom, ktoré sú v rozpore s čl. 3 dohovoru, akýkoľvek by mal byť ich odstrašujúci účinok (rozsudok ESĽP z 15. marca 1978 vo veci Tyrer proti Spojenému kráľovstvu, ods. 31). Prípadný rozpor trestu s čl. 3 dohovoru by nebolo možné ospravedlniť tým, že ho možno pokladať za efektívny z hľadiska prevencie. Trest nestráca charakter neľudského trestu, prípadne ponižujúceho trestu iba na základe skutočnosti, že ho v súvislosti s regulovaním zločinnosti možno pokladať za efektívny zastrešujúci prostriedok alebo že v skutočnosti takým prostriedkom aj je.

V rozsudku z 15. marca 1978 vo veci Tyrer proti Spojenému kráľovstvu Európsky súd pre ľudské práva aplikujúc označené princípy vyslovil, že telesný trest uložený sťažovateľovi mal charakter ponižujúceho trestu v zmysle čl. 3 dohovoru. Súd uviedol, že jeho hodnotenie bolo svojou povahou relatívne a záviselo na posúdení všetkých okolností daného prípadu, zároveň však konštatoval, že dohovor je živý nástroj, ktorý sa musí interpretovať vo svetle súčasných podmienok, poukázajúc na vplyv rozvíjajúcich sa všeobecne akceptovaných štandardov trestnej politiky členských štátov Rady Európy (body

30 a 31 rozsudku). Uvedený prístup EŠLP potvrdil aj v rozsudku zo 7. júla 1989 vo veci Soering proti Spojenému kráľovstvu v súvislosti s úvahou o zlučiteľnosti trestu smrti a čl. 3 dohovoru (body 100 až 104 rozsudku). Zatiaľ čo otázka prípustnosti trestu smrti je z hľadiska ústavného poriadku a medzinárodnoprávných záväzkov Slovenskej republiky jednoznačne vyriešená (čl. 15 ods. 3 ústavy a čl. 1 Protokolu č. 6 k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd trest smrti vylučujú), z judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva vyplýva, že aj aplikácia takých druhov trestov a zabezpečovacích (ochranných) opatrení, ktoré na jednej strane samy osebe nemožno kvalifikovať ako neľudské alebo ponižujúce, môže viesť k porušeniu čl. 3 dohovoru, ak by ich spôsob a okolnosti ukladania alebo vykonávania robil neľudskými či ponižujúcimi.

2.8 Dohovor priamo nezakotvuje požiadavku primeranosti trestu, judikatúra EŠLP však uplatňuje princíp proporcionality vyjadrujúci požiadavku zachovania spravodlivej rovnováhy medzi všeobecnými záujmami spoločnosti a garanciami základných práv jednotlivcov, pričom nevyhnutnosť rešpektovania tohto princípu zdôrazňuje aj pri zásahoch do práv chránených dohovorom majúcich podobu trestných sankcií. Otázku primeranosti trestov samotných vo vzťahu k jednotlivým trestným činom ustanoveným trestnou legislatívou jednotlivých štátov však Európsky súd pre ľudské práva považuje predovšetkým za doménu ich právomocí. V rámci svojej judikatúry uviedol, že v prípadoch posudzovania individuálnych sťažností nie je jeho úlohou preskúmavať príslušné právne predpisy a prax *in abstracto*, ale obmedziť sa, nakoľko je to možné, na posúdenie konkrétneho prípadu pre účely zistenia, či spôsob, akým boli uvedené predpisy aplikované alebo sa dotkli sťažovateľa, viedol k porušeniu dohovoru. Zároveň konštatoval, že dohovor vo všeobecnosti nemôže slúžiť ako základ pre spochybnenie dĺžky trestu právoplatne uloženého príslušným súdom. Iba vo výnimočných prípadoch by dĺžka trestu mohla vzbudzovať pochybnosti o jeho zlučiteľnosti s čl. 3 dohovoru (napr. rozhodnutie EŠLP o prijateľnosti z 1. februára 2000 vo veci Schimanek proti Rakúsku, bod 2; *mutatis mutandis* rozhodnutie EŠLP o prijateľnosti sťažnosti z 29. mája 2001 vo veci Sawoniuk proti Spojenému kráľovstvu, bod 3; rozsudok EŠLP zo 16. decembra 1999 vo veci V. proti Spojenému kráľovstvu, ods. 97 až 101; rozsudok EŠLP zo 2. marca 1987 vo veci Weeks proti Spojenému kráľovstvu, ods. 47).

Ani uloženie trestu odňatia slobody na doživotie dospelému páchatel'ovi nie je samo osebe zakázané alebo v rozpore s čl. 3 či akýmkoľvek iným článkom dohovoru, pokiaľ nezavaruje odsúdeného akejkoľvek nádeje (vyhliadky) na prepustenie, teda ak vnútroštátne právo poskytuje možnosť podmieneného prepustenia z výkonu takéhoto trestu, prípadne možnosť jeho preskúmania a následného zmiernenia, odpustenia či ukončenia. Naopak, uloženie trestu odňatia slobody na doživotie bez akejkoľvek možnosti skoršieho prepustenia môže viesť k porušeniu čl. 3 dohovoru aj v prípade dospelého páchatel'a (napr. rozsudok ESĽP z 12. februára 2008 vo veci Kafkaris proti Cypru, ods. 95 až 99 a tam citovaná judikatúra).

2.9 Výbor ministrov Rady Európy v rezolúcii R (76) 2 prezentoval stanovisko, že pri doživotnom treste by sa po 8 až 14 rokoch mala preskúmať možnosť podmieneného prepustenia a takáto kontrola by sa potom mala následne opakovať v pravidelných intervaloch.

Európsky súd pre ľudské práva sa vyjadril aj k otázke inštitútu recidívy, a síce v tom zmysle, že riešenie otázok týkajúcich sa jej zakotvenia v trestnom zákonodarstve, spôsobu jej prevedenia a odôvodnenia režimu tohto inštitútu vyplýva z ich právomocí štátov dohovoru, ktorou disponujú pre účely rozhodovania o svojej trestnoprávnej politike, ku ktorej sa ESĽP v zásade nemá vyjadrovať. Zmluvné strany dohovoru majú zároveň voľnosť na zmenu svojej trestnoprávnej politiky, najmä na posilnenie represie vo vzťahu k trestným činom bez toho, že by to spôsobovalo problémy z pohľadu dohovoru (rozsudok ESĽP z 29. marca 2006 vo veci Achour proti Francúzku, ods. 44).

2.10 Z hľadiska predmetu tohto konania treba spomenúť aktuálne rozhodnutie ESĽP (rozhodnutie č. 26621/10 vyhlásené 7. júna 2011) vo veci Maričák proti Slovenskej republike. Sťažovateľ bol podľa zásady „trikrát a dost“ odsúdený (okrem iného za lúpež) na 25-ročný trest odňatia slobody a namietal porušenie čl. 3 dohovoru, a to aj v súvislosti s predmetným konaním o súlade § 47 ods. 2 a § 67 ods. 3 Trestného zákona s ústavou a dohovorom. Európsky súd pre ľudské práva vyhlásil jeho sťažnosť za neprijateľnú a v odôvodnení svojho rozhodnutia opakovane (s odvolaním sa na vec Sawoniuk v. Spojené

kráľovstvo) zdôraznil, že otázka neprimeranosti trestu nespadá pod ustanovenia dohovoru, a nie je jeho úlohou rozhodnúť o tom, aká je primeraná doba trestu odňatia slobody v konkrétnom prípade. Zlé zaobchádzanie („ill treatment“) musí v sebe zahrňovať minimálnu mieru krutosti, ak má spadať pod čl. 3 dohovoru. Zákonné opatrenie spojené s pozbavením osobnej slobody, ako zdôraznil ESĽP, je často spojené s prvkom utrpenia alebo poníženia a štát musí v súlade s čl. 3 dohovoru zabezpečiť, aby miera utrpenia nepresahovala nevyhnutnú mieru. Európsky súd pre ľudské práva tiež zopakoval svoje predchádzajúce stanoviská o zlučiteľnosti uloženia doživotného trestu odňatia slobody dospelému páchatel'ovi s čl. 3 a inými článkami dohovoru, ale naznačil aj aplikovateľnosť čl. 3 dohovoru, ak je odsúdený pozbavený nádeje na prepustenie (pozri tiež Kafkaris v. Cyprus alebo Iorgov v. Bulharsko). K odvolávaniu sa sťažovateľa na prebiehajúce konanie o súlade § 47 ods. 2 a § 67 ods. 3 Trestného zákona s dohovorom ESĽP podotkol, že ústavný súd rozhoduje o situácii (neznížiteľnosť doživotného trestu odňatia slobody), ktorá sa sťažovateľa netýka.

E. Posúdenie súladnosti napadnutého § 47 ods. 2 Trestného zákona v platnom znení s ústavou a dohovorom

1. Navrhovateľ svoje námietky (ústavný súd v danom štádiu konania musel sústrediť svoju pozornosť na tie z nich, ktoré uplatnil v doplnení návrhu po novele Trestného zákona, pretože, ako to vyplýva z už uvedenej analýzy, väčšia časť pôvodných námietok stratila vo vzťahu k v súčasnosti platnej právnej úprave akékoľvek opodstatnenie) nesúladu § 47 ods. 2 Trestného zákona s čl. 16 ods. 2 ústavy a s čl. 3 dohovoru koncentroval do názoru, že i keď samotné druhy trestov v napadnutom ustanovení nevzbudzujú pochybnosti o ich ústavnosti, spôsob ich ukladania spôsobuje krutosť a neľudskosť „trestania“.

V podrobnostiach k tomuto tvrdeniu navrhovateľ argumentuje, že aplikácia § 47 ods. 2 Trestného zákona môže v jednotlivých prípadoch viesť k ukladaniu neprimerane prísnych trestov, resp. že vo svojej podstate trest uložený podľa § 47 ods. 2 Trestného zákona ani nemá povahu trestu, pretože sa neukladá primárne za spáchanie trestného činu, ktorý súd prejednáva, ale ako zabezpečovacie ochranné opatrenie (detencia) za predošlú trestnú činnosť. Táto úvaha viedla navrhovateľa k tvrdeniu, že napadnutým ustanovením

Trestného zákona zákonodarca narušil rovnováhu medzi individuálnou a generálnou prevenciou na úkor prvej z nich, v dôsledku čoho dochádza k exemplárnemu trestaniu prísnyimi a krutými trestami.

2. Uvedené dôvody a priori ani nenastoľujú problém (ne)súladnosti napadnutého ustanovenia Trestného zákona s ústavou, ale bolo by ich možné považovať skôr za kritiku trestnej politiky štátu, inými slovami, ide skôr o otázky zákonnosti, nie ústavnosti. Právomoc zákonodarcu v tejto oblasti je totiž v ústave explicitne daná [čl. 49 v spojení s čl. 72 a čl. 86 písm. a) ústavy] a z nej nepochybne vyplýva aj jeho oprávnenie v závislosti od konkrétnej spoločenskej situácie sprísňovať alebo zmierňovať tresty, určovať pravidlá ukladania trestov, prípadne pre niektoré prípady ich modifikovať či vytvárať pre ne výnimky.

3. Základné právo nebyť mučený ani podrobený krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu garantuje čl. 16 ods. 2 ústavy a čl. 3 dohovoru každému. Zákazy z neho vyplývajúce sa označujú za absolútne, ktoré nemožno za žiadnych okolností obmedziť. Ústava, ale ani dohovor neobsahujú vo vzťahu k zákazu zlého zaobchádzania klauzulu o možnosti a podmienkach ich zákonného obmedzenia (m. m. II. ÚS 111/08). Absolútny charakter zákazu zlého zaobchádzania opakovane zdôraznil aj ústavný súd v nálezoch sp. zn. III. ÚS 70/01, I. ÚS 4/02, III. ÚS 86/05, III. ÚS 194/06 a sp. zn. II. ÚS 271/07. Ak by sa teda v konaní pred ústavným súdom preukázalo, že zákonom došlo k jeho porušeniu, ústavný súd by bez skúmania ďalších aspektov pristúpil k vysloveniu jeho neústavnosti.

V posudzovanej veci však prima facie ani jeden z druhov trestu ukladaných pri aplikácii § 47 ods. 2 Trestného zákona nemá žiadnu z charakteristík, ktoré by mohli nasvedčovať takejto úvahe. Možnosť uloženia trestu odňatia slobody na 20 až 25 rokov, resp. aj doživotný trest je ustanovená vo viacerých ďalších ustanoveniach Trestného zákona a ústavnosť týchto trestov ako takých nespochybňuje ani navrhovateľ. Na základe toho by bolo možné priamo formulovať záver, že napadnutý § 47 ods. 2 Trestného zákona nie je v nesúlade s čl. 16 ods. 2 ústavy ani s čl. 3 dohovoru, inými slovami, prijatím tejto zákonnej normy zákonodarca neporušil normatívny text ústavy ani dohovoru.

4. Ústavný súd viazaný svojou úlohou pri ochrane ústavnosti, vychádzajúc z možného ohrozenia základných práv a slobôd a doterajšej svojej judikatúry (pozri bod IV. D časti), 1.2 a 1.3) sa však nemohol uspokojiť s takýmto konštatovaním, pretože by to nezodpovedalo materiálnemu chápaniu právneho štátu. V tejto súvislosti už ústavný súd uviedol, že „Pri formálnom chápaní právneho štátu sa ústavné princípy uplatňujú len v limitoch ústavného textu interpretovaného a aplikovaného na základe gramatických a formálno-logických metód identifikujúcich obsah právnych predpisov... Materiálne chápanie právneho štátu takýto prístup vylučuje. Ústavný súd vo svojej rozhodovacej činnosti zdôrazňuje požiadavku materiálneho prístupu k chápaniu právneho štátu.“ (PL. ÚS 3/09).

V konkrétnych okolnostiach bolo teda úlohou ústavného súdu posúdiť, či vo svetle námietok a argumentácie navrhovateľa mohlo, či nemohlo v danom prípade dôjsť zo strany zákonodarcu k nerešpektovaniu základných práv a slobôd všetkých tých (skutočných aj potenciálnych) páchatel'ov trestnej činnosti, u ktorých sa má aplikovať § 47 ods. 2 Trestného zákona. Na tento účel bolo potrebné podrobiť napadnutú normu testu ústavnosti vo vzťahu k relevantným ústavným princípom vyplývajúcim najmä z čl. 1 ods. 1 v spojení s čl. 13 ods. 4 ústavy, a to i napriek tomu, že navrhovateľ explicitne nenamieta rozpor označeného ustanovenia Trestného zákona ani s jedným z týchto článkov ústavy. V tejto súvislosti už totiž ústavný súd vo svojej judikatúre vyslovil, že čl. 1 ods. 1 ústavy, ako aj ďalšie ústavné normy, ktoré majú charakter všeobecných ústavných princípov (napr. čl. 2 ods. 2, čl. 12 ods. 1 a čl. 13 ods. 1 až 4 ústavy), sú vždy implicitnou súčasťou rozhodovania ústavného súdu, t. j. aj súčasťou rozhodovania podľa čl. 125 ods. 1 ústavy (m. m. PL. ÚS 13/09).

5. V danom prípade je na „misky váh“ položená ochrana základných práv a slobôd páchatel'a, u ktorého sa aplikuje § 47 ods. 2 Trestného zákona, na ochranu ktorých zákonodarca nemôže rezignovať, a ochrana základných práv a slobôd obetí (i potenciálnych) ním páchanej trestnej činnosti. Inými slovami, je potrebné posúdiť, či a ako sa zákonodarca zhostil úlohy potrebného vyvažovania ochrany ľudských práv v týchto dvoch polohách.

Podľa stabilizovanej judikatúry ústavného súdu musí zásah do ústavou garantovaných práv vychádzať z princípu proporcionality, ktorý je vlastný právnomu štátu, zvlášť jeho materiálnemu chápaniu. Podstatu a obsah princípu proporcionality ústavný súd vymedzil už v náleze sp. zn. PL. ÚS 3/00 z 24. apríla 2001, v ktorom uviedol: „Tento princíp predovšetkým znamená primeraný vzťah medzi cieľom (účelom) sledovaným štátom a použitými prostriedkami. V týchto súvislostiach cieľ (účel) sledovaný štátom smie byť sledovaný; prostriedky, ktoré štát použije, smú byť použité; použitie prostriedkov na dosiahnutie účelu je vhodné; použitie prostriedkov na dosiahnutie účelu je potrebné a nevyhnutné.

Kritérium alebo princíp vhodnosti znamená, že stav, ktorý štát vytvorí zásahom, a stav, v ktorom treba sledovaný cieľ vidieť ako uskutočnený, sa nachádzajú vo vzájomnej súvislosti – cieľ musí byť v súlade s prostriedkom.

Nevyhnutnosť znamená, že neexistuje iný stav, ktorý štát bez veľkej námahy môže rovnako vytvoriť, ktorý občana zaťažuje menej a ktorý súvisí so stavom, v ktorom treba sledovaný cieľ pokladať za uskutočnený. Inými slovami, cieľ nesmie byť dosiahnuteľný rovnako účinným, ale menej zaťažujúcim prostriedkom.“

Metodiku testu proporcionality v rozhodovacej činnosti ústavného súdu je možné považovať za ustálenú (pozri PL. ÚS 23/06, PL. ÚS 3/09).

Obsahom prvého kroku testu proporcionality je posudzovanie príslušnej právnej normy z hľadiska možného naplnenia sledovaného účelu (z ústavného hľadiska predovšetkým v kontexte s druhou vetou čl. 13 ods. 4 ústavy). Účel (cieľ) alebo tiež vhodnosť napadnutej právnej úpravy nie je v nej (tak ako obvykle ani v iných zákonných normách) explicitne vyjadrený, implicitne však nesporne z nej, najmä však z prvej časti druhej hlavy Trestného zákona možno vyvodiť, že jej účelom je (i) ustanoviť trest ako právny následok spáchania trestného činu (§ 31 ods. 1 Trestného zákona), (ii) zabezpečiť ochranu spoločnosti pred páchatelom (§ 34 ods. 1 Trestného zákona); podrobnosti k účelu trestu sú uvedené v bode IV.C tohto odôvodnenia.

Takto formulovaný cieľ (účel), resp. vhodnosť napadnutej právnej úpravy považuje ústavný súd za legitímny.

Na tomto mieste je vhodné poukázať na to, že trestnoprávny inštitút pod obvyklým názvom „trikrát a dost“ bol do nášho právneho poriadku zavedený zákonom č. 171/2003 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov s účinnosťou od 1. septembra 2003 (ďalej len „zákon č. 171/2003 Z. z.“). V dôvodovej správe k zásade „trikrát a dost“ (k § 43 ods. 1 tejto novely) sa okrem iného uvádza, že *«Podľa kriminálnych štatistík existuje v prevažnej väčšine štátov relatívne malá skupina osôb, ktoré sústavne páchajú násilnú trestnú činnosť. Táto malá skupina osôb sa však výraznou mierou podieľa na celkovom množstve násilnej kriminality v štáte. Cieľom inštitútu „trikrát a dost“ je identifikovať túto skupinu recidivistov a dlhodobo ju od spoločnosti izolovať. Zabránenie v páchaní ďalšej trestnej činnosti týchto osôb by totiž malo viesť k výraznému poklesu násilnej kriminality.»*

Z dostupných štatistických prehľadov vyplýva, že za posledných 20 rokov násilná trestná činnosť od roku 1990 (počet prípadov 8 553) v nasledujúcich rokoch pravidelne stúpala a jej rozsah kulminoval v roku 2002 (15 020 prípadov). Počnúc rokmi 2003 a 2004 (13 724, resp. 13 755 prípadov) tento druh kriminálnej činnosti začal klesať a za rok 2010 bolo zaznamenaných už iba 7 532 prípadov. Tieto fakty sú tiež spôsobilé podporiť uvedený záver o legitimité primárneho cieľa napadnutej právnej úpravy (ochranu spoločnosti pred násilnou kriminalitou), aj keď pokles tohto druhu trestnej činnosti nemožno v žiadnom prípade výlučne a izolovane od iných faktorov spájať iba so zavedením zásady „trikrát a dost“ do právneho poriadku.

V rámci druhého kroku (štádia) testu proporcionality (kritérium nevyhnutnosti) treba posúdiť, či príslušné legislatívne opatrenie spôsobujúce obmedzenie ústavou garantovaných práv bolo v okolnostiach posudzovanej veci naozaj nevyhnutné, teda či na dosiahnutie legitímneho cieľa nebol k dispozícii aj menej obmedzujúci, resp. menej invazívny či šetrnejší právny prostriedok. Právna norma totiž v podmienkach materiálneho právneho štátu nemôže obmedzovať základné právo alebo slobodu viac, než je nevyhnutné na dosiahnutie cieľa ňou sledovaného, resp. právna norma by mala dosahovať sledovaný cieľ najmenej drastickým spôsobom (m. m. PL. ÚS 23/06, PL. ÚS 3/09). Toto kritérium je kľúčové na posúdenie návrhu, a to aj (alebo najmä) v intenciách obsahu námietok a dôvodov navrhovateľa, ktorý výšku trestu (právny prostriedok) v napadnutom ustanovení

§ 47 ods. 2 Trestného zákona považuje za neprimeranú, uplatňovanie zásady „trikrát a dost“ považuje za exemplárne trestanie a navyše aj za nástroj trestného práva, ktorý navyše neadekvátne prioritizuje generálnu prevenciu na úkor individuálnej prevencie.

Trest ukladaný pri aplikácii § 47 ods. 2 Trestného zákona sa týka výlučne páchatel'a, ktorý už bol (najmenej) dvakrát potrestaný nepodmienečným trestom odňatia slobody, t. j. takýto trest aj vykonal. Je len logické, že pri spáchaní ďalšieho trestného činu rovnakej alebo obdobnej povahy musí ísť o nepodmienečný trest odňatia slobody, a to pri zníženej nádeji na nápravu aj trest vo vyššej výmere. Ďalším dôležitým aspektom je, že dispozičná časť tohto ustanovenia vychádza z toho, že všetky (najmenej) tri trestné činy musia spadať do kvalifikovanej kategórie typovo zvlášť závažných trestných činov, prevažne násilnej povahy. Ak má byť naplnená účinná ochrana spoločnosti [ďalšia časť citovaného § 34 ods. 1 Trestného zákona znie: ... že mu (páchatel'ovi) zabráni v páchaní ďalšej trestnej činnosti...], je nevyhnutné v uvedených súvislostiach celkom jednoznačne zdôrazniť skutočnosť, že ochranu spoločnosti v tomto prípade predstavuje už spomenutý postulát normotvorby vôbec, t. j. že zákonodarca je povinný dbať na ochranu základných práv a slobôd každého, teda okrem páchatel'a aj jeho potenciálnych obetí, ktorí sú pri uvedených druhoch trestnej činnosti ohrození na takých základných právach a slobodách či hodnotách, ako je právo na život, zdravie, osobnej slobody, cti a integrity, ľudskej dôstojnosti, ochrany majetku a pod.

V neposlednom rade trest ustanovený v § 47 ods. 2 Trestného zákona v platnom znení, resp. jeho výkon akceptuje aj primeranú mieru individuálnej aj generálnej prevencie, keďže umožňuje návrat do spoločnosti a zároveň má potenciál odradiť iných od páchania trestnej činnosti.

Na tomto základe ústavný súd konštatuje, že napadnuté ustanovenie obстоjí aj z hľadiska nevyhnutnosti a primeranosti právnych prostriedkov, ktoré zákonodarca v napadnutom § 47 ods. 2 Trestného zákona zvolil a v jeho úvahe ako normotvorcu v oblasti trestného zákonodarstva posilnenú výslovným splnomocnením v ústave [čl. 49, čl. 72 a čl. 86 písm. a) ústavy] nemožno identifikovať svojvôľu.

6. Navrhovateľ dôvodí, že napadnutá zákonná norma ustanovuje pre dotknutých páchatel'ov trest neúmerný spáchanému trestnému činu, teda trest nespravodlivý, a to (aj)

v porovnaní s páchatelmi rovnakého trestného činu, u ktorých sa § 47 ods. 2 Trestného zákona neuplatňuje.

Takto formulovaná námietka poukazuje na porušenie princípu spravodlivosti, presnejšie na jeho esenciálnu zložku – princíp rovnosti.

V čl. 12 ods. 1 ústavy je zakotvený všeobecný princíp rovnosti. Rovnosť ako ústavnoprávna kategória nie je absolútna, ale relatívna a nemožno ju chápať mechanicky a rovnostársky. Takýto právny názor vyslovil už Ústavný súd Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky vo svojich rozhodnutiach sp. zn. PL. ÚS 38/90 a sp. zn. PL. ÚS 22/92. Z takého východiska vyplýva požiadavka na odstránenie iba neodôvodnených rozdielov. Ústavný súd vo veci sp. zn. PL. ÚS 10/02 konštatoval, že „zákonná úprava, ktorá zvýhodňuje určitú skupinu osôb, nemôže byť len z toho dôvodu označená za takú, ktorá porušuje princíp rovnosti. Zákonodarca však musí zvážiť, či je dôvod na takéto zvýhodnenie, čo je jeho cieľom a medzi týmto cieľom a v zákone zakotveným zvýhodnením musí byť vzťah primeranosti.“. Je vecou štátu, aby v záujme zabezpečenia svojich funkcií alebo z iných dôvodov poskytol určitej skupine menej výhod ako inej (m. m. PL. ÚS 3/08).

Absencia spravodlivosti prejavovaná v nerovnosti páchatel'ov v zmysle namietanom navrhovateľom nemá svoje opodstatnenie. Ústavný súd bez toho, aby to považoval za potrebné podrobnejšie odôvodňovať, vychádzajúc z uvedenej judikatúry konštatuje, že práve opakované páchanie kvalifikovaných trestných činov páchatel'ov, u ktorých je potrebné aplikovať § 47 ods. 2 Trestného zákona, je konkrétnym príkladom ich akceptovateľného znevýhodnenia oproti ostatným páchatel'om.

7. Za ústavnoprávny problém, najmä v spojení s čl. 50 ods. 1 ústavy môže byť považovaná otázka obligatórnosti trestu v napadnutej právnej norme. Podľa názoru ústavného súdu zásada „trikrát a dost“ je osobitnou, kvalifikovanou verziou viazaného uváženia ako najrozšírenejšej formy aplikácie práva súdom. V tomto zmysle nijako nevybočuje zo systému obligatórnych trestov, aké viaceré už spomenuté členské štáty Rady Európy (pozri bod IV.B) pri takmer identickej ústavnoprávnej úprave uplatňujú v situáciách kvalifikovanej recidívy vo vzťahu k závažnej trestnej činnosti. V podmienkach Slovenskej republiky možno poukázať tiež aj na § 94 ods. 2 (terorizmus) predchádzajúceho Trestného

zákona, podľa ktorého sa páchatel'ovi povinne ukladal doživotný trest a prepadnutie majetku, ale aj na § 144 ods. 3 (úkladná vražda) a § 425 ods. 2 (zločin proti ľudskosti), za ktoré sa podľa platného Trestného zákona ukladá obligatórne trest odňatia slobody na doživotie.

Z dôvodovej správy k zákonu č. 171/2003 Z. z. zároveň vyplýva, že cieľom zákonodarcu nebolo ustanoviť zásadu „trikrát a dost“ primárne ako nástroj generálnej prevencie, ale skôr ako nástroj účinnej ochrany spoločnosti pred páchatel'mi, pri ktorých sa v trestnom konaní preukáže absencia nádeje na ich nápravu trestom nižšej výmery. Práve tým, že uplatnenie tejto zásady sa viaže na kumulatívne splnenie dvoch zákonných podmienok, priamo vyžadujúcich zohľadnenie špecifik situácie páchatel'a vrátane možností jeho nápravy, zákonodarca v dostatočnom rozsahu umožnil súdom, aby pri aplikácii § 47 ods. 2 Trestného zákona posúdili niektoré individuálne okolnosti prípadu. Tento rozsah sa ústavnému súdu nejaví ako svojvoľný a neprimeraný významu a legitimitie cieľa, ktorý ním zákonodarca sleduje. Napokon, ak nemá byť v nesúlade s ústavou zákonné zakotvenie obligatórneho trestu ako také – a ústavný súd ani v komparatívnej analýze, ani v judikatúre ESĽP pre to nenachádza relevantný dôvod – potom neexistuje ani dôvod, pre ktorý by obligatórne tresty a priori mali a mohli byť v nesúlade so zákazom krutého a neľudského zaobchádzania. Zároveň však chce ústavný súd zdôrazniť, že rozhodnutie súdu o vine a treste je jedným, neoddeliteľným rozhodnutím, nejde o dve samostatné rozhodnutia jedno o vine a druhé o treste. Navyše, v platnej podobe § 47 ods. 2 Trestného zákona umožňuje primeranú sudcovskú úvahu aj v časti rozhodovania o treste.

8. Ústavný súd už v rámci svojej rozhodovacej činnosti uviedol, že predmetom abstraktnej kontroly noriem nie je a ani nemôže byť posudzovanie vhodnosti a účelnosti jednej z viacerých možností zákonnej úpravy, a ak áno, potom iba v tom ohľade, či namietaná zákonná úprava nie je v reálnom a neutržateľnom konflikte s ústavným poriadkom (ústavou, ústavnými zákonmi a niektorými medzinárodnými zmluvami), t. j. predovšetkým so základnými právami a slobodami, ústavnými princípmi či hodnotami. Nepostačuje konflikt hypotetický alebo iluzórny, ale tento konflikt musí byť reálny. Preto neprislúcha ústavnému súdu reagovať na odbornou, politickú a laickú verejnosťou

vedenú diskusiu či polemiku o optimálnom riešení určitého legislatívneho opatrenia, ktorú možno vnímať skôr z pohľadu de lege ferenda (m. m. PL. ÚS 95/2011).

9. Ústavný súd sa k uplatňovaniu zásady ústavne konformného výkladu prihlásil už v konaní vedenom pod sp. zn. PL. ÚS 15/98, v ktorom uviedol: „Keď právnu normu možno vysvetľovať dvoma spôsobmi, pričom jeden výklad je v súlade s ústavou a medzinárodnými dohovormi podľa čl. 11 ústavy (citovaný právny názor formuloval ústavný súd v čase, keď bol ešte čl. 11 ústavy platný a účinný, pozn.) a druhý výklad je s nimi v nesúlade, nejestvuje ústavný dôvod na zrušenie takej právnej normy. Všetky štátne orgány majú vtedy ústavou určenú povinnosť uplatňovať právnu normu v súlade s ústavou (čl. 152 ods. 4 ústavy).“

Z inej rozhodovacej činnosti je tiež zrejmé, že ústavný súd rešpektuje, že zásadu (doktrínu) ústavne konformného výkladu možno v konaní o súlade právnych predpisov uplatniť len v prípadoch, keď to povaha preskúmvanej veci a jej konkrétne okolnosti umožňujú (dovoľujú) a keď to je účelné a pritom z hľadiska ochrany ústavnosti aj dostatočne účinné (PL. ÚS 21/08).

V posudzovanom prípade prichádza do úvahy takýto výklad. Súd aplikujúci § 47 ods. 2 Trestného zákona v platnom znení je nielen oprávnený, ale aj povinný preskúmať a zohľadniť všetky podmienky s tým spojené a až na základe toho pri uznaní viny vymerať páchateľovi zodpovedajúci trest.

F. Závery ústavného súdu

1. Článok 49 ústavy, podľa ktorého len zákon ustanoví, ktoré konanie je trestným činom a aký trest, prípadne iné ujmy na právach alebo majetku možno uložiť za jeho spáchanie v spojení s čl. 86 písm. a) ústavy, podľa ktorého do pôsobnosti národnej rady patrí uznávať sa na ústave, ústavných a ostatných zákonoch, zveruje zákonodarcovi právomoc vymedziť katalóg trestných činov a trestov za ich spáchanie. Pri úprave s tým súvisiacich otázok, akými sú stanovenie druhov trestov, zásad a spôsobov ich ukladania, je zákonodarca limitovaný len ústavou a dohovorom stanoveným zákazom krutého, neľudského či ponižujúceho trestu a všeobecnými ústavnými princípmi, akými sú princíp materiálneho právneho štátu, právna istota, zákaz svojvôle, princíp primeranosti, zákaz diskriminácie a pod. (PL. ÚS 53/99). Zákonodarca v týchto medziach disponuje širokou

mierou úvahy, čo sa týka určenia druhu trestov, ich výmery, zásad a spôsobov ich ukladania. Je tak na úvahe zákonodarcu stanoviť mieru uplatnenia tej-ktorej formy ochrany, t. j. rozhodnúť, aký stupeň dôraznosti položí na tieto jednotlivé formy – represiu, individuálnu a generálnu prevenciu. Ústavný súd však v tejto súvislosti už v predchádzajúcich častiach odôvodnenia dostatočne dôrazne poukázal na to, že ani úvaha zákonodarcu nie je bez obmedzení, a teda nesmie trpieť svojvôľou.

2. Úlohou ústavného súdu bolo posúdiť dodržanie princípu primeranej rovnováhy dotknutej legislatívnej úpravy (mechanizmu ukladania trestu podľa tzv. zásady „trikrát a dost“) vo vzťahu k legitímnemu cieľu sledovanému zákonodarcom, ktorým je v danom prípade Trestným zákonom deklarovaný účel trestu – ochrana spoločnosti. Posúdenie požiadavky primeranosti súvisí s niekoľkými otázkami, a síce: či zákonodarca sleduje prijatím konkrétnej legislatívy legitímny účel, či prijaté „opatrenie“ je vhodné pre jeho dosiahnutie a či vzťah medzi účelom a prijatým opatrením je založený na rozumných a dostatočných dôvodoch.

3. Zákonodarca prijatím predmetnej právnej úpravy reagoval na situácie, keď páchateľ už dvakrát odsúdený za niektorý z trestných činov uvedených v § 47 ods. 2 Trestného zákona sa opätovne dopustil niektorého z tu vymedzených trestných činov, ktoré spadajú do kategórie typovo zvlášť závažných, ktorých objektom sú základné práva a slobody predstavujúce najdôležitejšie hodnoty v demokratickej spoločnosti, ako sú život, zdravie, osobná sloboda a pod., na dôslednú ochranu ktorých, vrátane u potenciálnych obetí, nesmie žiadny štát riadiaci sa princípmi materiálneho právneho štátu rezignovať. Navyše, ide o (kvalifikovanú) recidívu po predchádzajúcom dvojnásobnom odsúdení na nepodmienečný trest odňatia slobody a následnom potrestaní, čo signalizuje, že výchovné pôsobenie predchádzajúcich trestov sa minulo účinkom. Ide teda o okolnosti plne odôvodňujúce zvýšenú mieru ochrany trestno-právnymi nástrojmi.

Zákonodarca zakotvením tzv. zásady „trikrát a dost“ sledoval legitímny cieľ, ochranu spoločnosti pred závažnou trestnou činnosťou recidivistov, u ktorých v poradí tretie spáchanie trestného činu preukazuje ľahostajnosť k hodnotovému systému spoločnosti, čo odôvodňuje prísnejšiu represiu pre dosiahnutie účelu trestu.

4. Ako už bolo uvedené, judikatúra štrasburských orgánov ochrany práva považuje otázky trestania za otázky, ktoré sú zásadne v pôsobnosti zmluvných strán dohovoru, a čo sa týka ukladania trestu odňatia slobody a iných, predovšetkým v pôsobnosti vnútroštátnych súdov. Za určitých výnimočných okolností však môže dĺžka trestu alebo spôsob jeho ukladania vzbudzovať pochybnosti vo vzťahu k čl. 3 dohovoru. Princíp primeranosti (proporcionality) je totiž explicitne alebo implicitne súčasťou ochrany každého práva alebo slobody, ktoré dohovor zaručuje. Vychádzajúc z uvedeného možno konštatovať vecnú súvislosť námietok navrhovateľa s otázkou neľudského (krutého) trestu odporujúceho čl. 16 ods. 2 a čl. 3 dohovoru.

Navrhovateľ namietal neprimeranosť či neprimeranú prísnosť trestu ukladaného podľa § 47 ods. 2 Trestného zákona, z ktorej odvodil aj jeho krutosť a neľudskosť, z výrazne zúženého pohľadu ako trestu, ktorý sa takým môže javiť pri posudzovaní konkrétneho (a aktuálne) súdeného skutku páchatel'a, a to aj z pohľadu trestu, ktorý by prichádzal do úvahy, ak by nebolo potrebné aplikovať napadnuté ustanovenie Trestného zákona.

Zákonodarca nadaný právomocou tvorcu trestnej politiky však musí vychádzať z objektívnejších kritérií a širších súvislostí. V danom prípade pri rešpektovaní legitímneho cieľa bol zákonodarca povinný vyvažovať medzi ohrozenými ústavnými právami, princípmi, hodnotami a právom páchatel'a nebyť potrestaný neľudským trestom. Ak sa tejto úlohy zhostil tak, že (1) podmienil aplikáciu § 47 ods. 2 Trestného zákona taxatívne stanovenými trestnými činmi, ktoré už vo svojej podstate spôsobujú porušenie najvýznamnejších práv obetí a ústavných hodnôt vôbec, a (2) na strane páchatel'a opätovne podmienil jeho potrestanie prísnejším trestom len presne vymedzenou recidívou, dostatočne presvedčivo aproboval aj vhodnosť a dôvodnosť tohto represívneho opatrenia.

5. Uloženie trestu, ktorý zohľadňuje nebezpečnosť páchatel'a vyplývajúcu z jeho recidívneho správania, je otázkou súvisiacou s funkciou trestov, konkrétne s funkciou trestnej represie, ktorá zabezpečuje ochranu spoločnosti pred trestnou činnosťou zabránením páchatel'ovi páchať ďalšie trestné činy jeho izoláciou vo výkone trestu odňatia slobody. EŠLP túto funkciu trestu uznáva a uvádza, že jednou zo základných funkcií odňatia slobody

je ochrana spoločnosti, napríklad tým, že zabraňuje odsúdenému recidívu. Na druhej strane EŠLP rešpektuje aj výchovné pôsobenie trestu prostredníctvom rôznych foriem reintegrácie páchatel'ov do spoločnosti (pozri Mastromatteo c. Taliansko, 2002). Jeho rozhodovacia činnosť v tejto oblasti však vôbec nenaznačuje, že by mal ambíciu vyslovovať sa k pomeru trestnej represie a výchovného pôsobenia ukladaných trestov.

6. Uloženie trestu odňatia slobody podľa ustanovení § 47 ods. 2 Trestného zákona nepochybne trestu prísneho za okolností, keď páchatel' spáchaním mimoriadne závažného trestného činu po predchádzajúcom dvojnásobnom potrestaní za takéto trestné činy prejaví úplnú ľahostajnosť k hodnotovému spoločenskému systému a signalizuje svojím správaním vysokú mieru rizika ďalšej recidívy, nenarušuje vo všeobecnosti predstavy o primeranosti trestania, pretože potreba preventívnej ochrany spoločnosti sa javí za takýchto okolností ako nevyhnutná.

Ústavný súd považuje v tomto prípade za kľúčovú techniku zisťovania (ne)súladu napadnutého ustanovenia s ústavou a dohovorom práve test proporcionality pomeriavajúci primeranosť zvolených nástrojov významom a povahou cieľov, ktoré sa týmito nástrojmi dosahujú. Záver o primeranosti pritom nie je daný vtedy, ak ústavný súd považuje zákonné riešenie za to najvhodnejšie alebo jediné možné, ale vtedy, ak sa opiera o rozumnú väzbu medzi legitímnym cieľom (v danom prípade účinná ochrana spoločnosti pred vysokým rizikom recidívy závažnej trestnej činnosti) a zvoleným prostriedkom jeho realizácie.

Nahradenie posúdenia takejto väzby úvahou ústavného súdu o tom najvhodnejšom alebo najúčelnejšom systéme ukladania trestov by znamenalo vstúpiť do prerogatívov zákonodarcu a do realizácie jeho výslovnej ústavnej pôsobnosti v situácii, keď pre to absentujú presvedčivé dôvody vyplývajúce tak z výsledkov ústavného testu proporcionality, ako aj z bezprostredne súvisiacej judikatúry EŠLP.

Z hľadiska prísnosti trestu, teda primeranosti (v užšom zmysle) zvolených právnych prostriedkov, najmä v niektorých, i keď vychádzajúc z doterajšej súdnej praxe skôr ojedinelých prípadoch, sa posudzovaná zákonná úprava môže javiť na hrane ústavnosti. Ústavný súd po zvážení všetkých ústavnoprávnych aspektov s prihliadnutím na zvrchovanú

právomoc zákonodarcu určovať limity trestnej politiky a súčasne riadiac sa zásadou sebaobmedzenia a zdržanlivosti (m. m. PL. ÚS 3/09, I. ÚS 76/2011) však dospel k záveru, že obsah § 47 ods. 2 Trestného zákona nezasahuje do uznávaných a v danom prípade relevantných ústavných princípov vyplývajúcich najmä z čl. 1 ods. 1 a ďalších súvisiacich článkov ústavy do takej miery, aby bolo možné z toho vyvodit', že tresty z neho vyplývajúce sú trestami krutými a neľudskými, a teda že napadnuté ustanovenie nie je v súlade s čl. 16 ods. 2 ústavy a čl. 3 dohovoru.

7. Pri aplikácii ustanovení § 47 ods. 2 Trestného zákona ukladá súd trest odňatia slobody buď na doživotie, na 25 rokov alebo v rozmedzí trestnej sadzby (pod 25 rokov do 20 rokov). Najmä v prvých dvoch prípadoch ide síce o odklon postupu súdu oproti obvyklému postupu, ktorý predstavuje pohyb v rozmedzí určených trestných sadzieb, modifikáciu štandardného postupu však nemožno samu osebe považovať za nekonformnú s obsahom čl. 16 ods. 2 ústavy alebo čl. 3 dohovoru, pokiaľ zákonodarca dodržal požiadavku primeranej rovnováhy medzi dvoma hodnotovými pólmi, akými sú v danom prípade na jednej strane ochrana páchatel'a pred trestom krutým a neľudským a na druhej strane ochrana spoločnosti pred závažnou trestnou činnosťou.

V tejto súvislosti, a to aj s prihliadnutím na špecifikum konania o ústavnej súladnosti zákonov iniciovaného súdom v súvislosti s jeho rozhodovacou činnosťou, ktoré spadá do abstraktnej kontroly ústavnosti s prvkami konkrétnej kontroly, ústavný súd pripomína svoj viackrát opakovaný názor o význame ústavne konformného výkladu zákonov súdmi. Navrhovateľ s naznačením neakceptovania zásady del'by moci zákonodarcom (rozpor medzi tvrdenou „nadmierou“ úvahy zákonodarcu v tejto veci a reštrikciou primerane voľnej úvahy súdu) prezentoval taký výklad slovného spojenia „okolnosti hodné osobitného zreteľ'a“, ktoré umožňujú súdu uložiť trest odňatia slobody podľa § 47 ods. 2 Trestného zákona aj pod hranicu 25 rokov (najmenej však 20 rokov), ktorý predpokladá stotožnenie týchto okolností analogicky s dôvodmi na mimoriadne zníženie trestu odňatia slobody pod zákonom stanovenú dolnú hranicu trestnej sadzby (§ 39 ods. 1 Trestného zákona), a ktoré sa podľa jeho názoru vyskytujú len výnimočne. Podľa názoru ústavného súdu sú takéto názory nedôvodné, pretože práve naopak takáto pomerne všeobecná formulácia, keď navyše v novele Trestného zákona došlo zároveň k vypusteniu odkazu na § 39 ods. 1 a 2 z § 47

ods. 2 Trestného zákona, dáva široký priestor na sudcovskú úvahu, aby v každom individuálnom prípade dôkladne skúmal a zvažil všetky okolnosti prípadu a uložil páchateľovi zodpovedajúci trest.

8. Uvedené dôvody sú podľa názoru ústavného súdu dostatočné na to, aby ústavný súd návrhu na vyslovenie nesúladu § 47 ods. 2 Trestného zákona s čl. 16 ods. 2 ústavy a čl. 3 dohovoru nevyhovел (bod 2 výroku nálezu).

K tomuto rozhodnutiu sa podľa § 32 ods. 1 zákona o ústavnom súde pripája, čo sa týka výroku a odôvodnenia rozhodnutia, odlišné stanovisko predsedníčky ústavného súdu Ivetty Macejkovej, sudcu Ľubomíra Dobríka a sudcu Milana Ľalíka, a čo sa týka odôvodnenia rozhodnutia, odlišné stanovisko sudkyne Ľudmily Gajdošíkovej a sudcu Lajosa Mészárosa.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 2. novembra 2011

